

501

శ్రీ గుం 70

నతీసర్దర్షా.

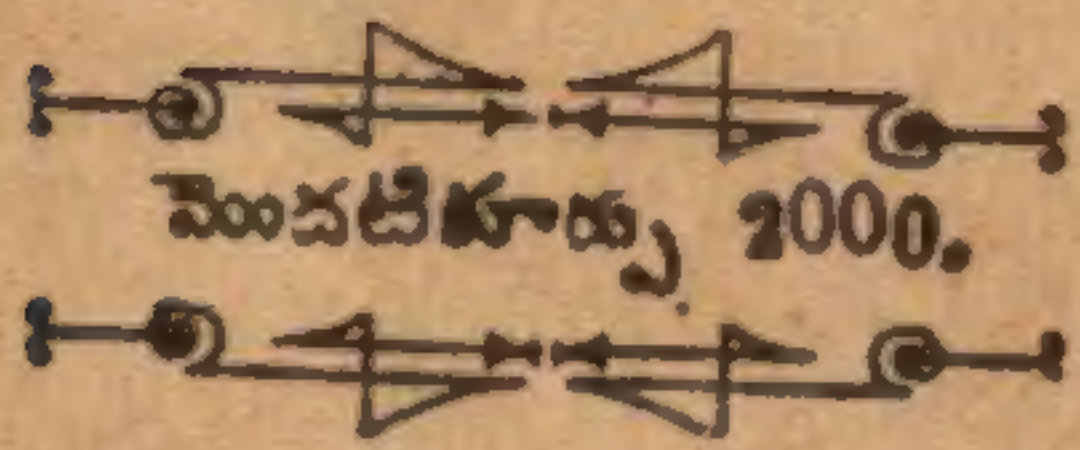
గ్రంథకర్త.

కొడాలి సత్యనారాయణరావు.

పబ్లిషర్

పెదమల్లు బంగారయ్య

బుక్కు-స్టెల్లరు రాజమండ్రి.



స్కేప్ అందు కో లో., కె. నుబ్బారాయసోదరులచే

ముద్రించబడియె.

కావరైట రిజిస్టరు]

[కెల ద 0—12—0

11

2

2

— ఉ పో ద్ధా త ము —

—o—o—o—

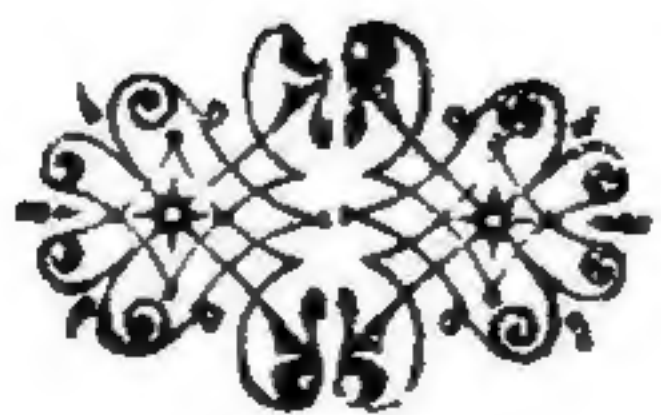
మానవదృష్టిని క్రస్తుతము నాటకములుగాక సినిమాలాకర్షించినవి. చిత్రవిచిత్రగాథలనిర్మించి ప్రజాజాహుళ్యమునకు సంతోషముదఁగూర్చుటలో నీసినిమాలవారు ప్రసిద్ధిఁగాంచిరి. నేనీనడుమ నేలాపురిలోఁ బ్రదర్శింపఁబడిన “సతీసర్దర్పా” కథను జూచినప్పటినుండియు నియ్యదిరంగస్థలంబునఁ బ్రదర్శింప యోగ్యమై నీతిదాయకముగ నున్నటులఁదోచి యాయితీకృతమునుగైకొని దృశ్యప్రబంధముగ రచించితి. ఈనాటక మాంధ్రలోకమున కెంతవఱకుఁబయోగపడునో నిర్ణయించుభారము పాఠకమహాశయులపైనున్నదని విన్నవించుకొనుచు నింతటితో విరమించెద.

ఇట్లు విధేయుఁడు,

మకాం కొవ్వూరు }
ది 27-8-26 }

కొడాలి సత్యనారాయణరావు.
— గ్రంథకర్త —

చేమన



IV

— కృతి సమర్పణ —

ఓవరమేష్వరీ!

మామనీకు సాయం ♦ మేమిచేయఁగలేద

టంచు నేల వాగ్గి ♦ హించెదమ్మ.

చిత్తశాంతికొఱకుఁ ♦ జేసెదనీకృతి.

సర్పణంబు నీకు ♦ నందుకొమ్మ!

V

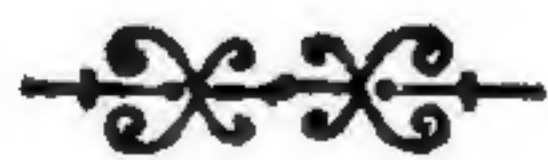
ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.



- 1 మానసింహుడు.
- 2 విశ్వనాథశాస్త్రి.
- 3 విక్రమసింహుడు.
- 4 రహిమతాను.
- 5 వజీరల్లీఖాను.
- 6 కేకిమహారాజు.
- 7 భటుడు.
- 8 రాజసింహుడు.
- 9 భగవాన్ దాసు.
- 10 వీరసింహుడు.
- 11 రణజిత్ సింహుడు.

స్త్రీలు.



- 1 తార.
- 2 రూపావతి.
- 3 సర్దర్బా.
- 4 చంద్రావతి.

గ్రంథకర్తయనుమతిలేనిది యీ నాటక మెవ్వరును బ్రదికర్చింపరాదు. బ్రదికర్చించిన గ్రంథకర్తచర్యలకు బాతులు.

VI

1

1

—శ్రీరామచంద్ర—

స తీ స ర్ద ర్భా.

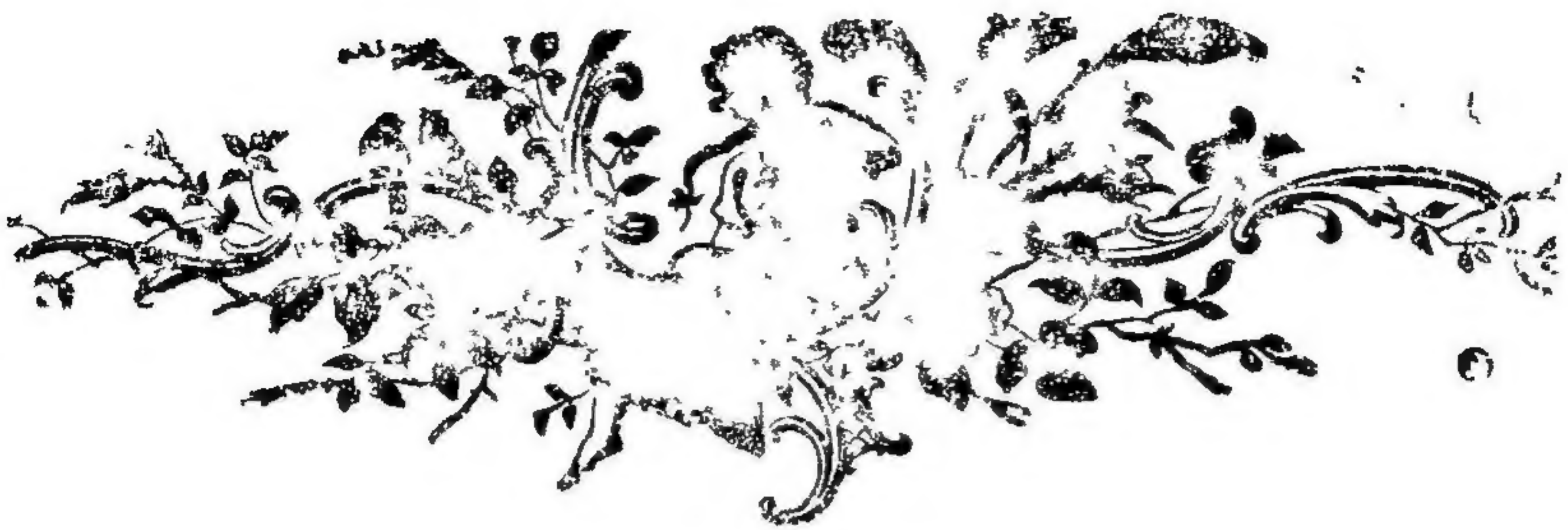
— నాం ది —

చ॥ పితరులు బైదులోబడి త + మీచుచునుండగ, నన్నదుష్టుడై
యతివనుసోదరిన్ తురక + కర్పణఁ జేయఁదలంప భక్తభా
వితచరణుండు శ్రీహరిల + భించెను రక్షకవీరసింహుడై
సతికినతండె మీకును ను + సంగుత నిత్యమభీష్టసిద్ధులన్ ।

శా॥ పాతివ్రత్యమహత్మ్య భాస్కరకర + పారబ్రహ్మాయశ
శ్రీతస్త్విప్రియగేహరాజములు; రా + శీఘ్రతశోభాస్పద
వ్రాతల్ శీలనుగంధబంధురలు కా + రా భారతీపద్మినుల్
మాతల్లుల్ సకలార్యదేశజన స + న్మానార్హులై పార్వతీ
ప్రీతిప్రాభవలై నిరంతరము ధా + త్రిన్బాంసుతన్ సాఖ్యముల్ ।

VII

1



శ్రీరామచంద్ర.

సతీసర్పరాజ్.

— పృథమాంకము —

—o—o—o—

పృథ్వీశము:—విశ్వనాథుడును, మానసింహుడును, —

మాన—(గ్లానునిండుగ సారాయమును జోసికొనితా)గును)

విశ్వ—అదీకట్టు.—కట్టంటే అట్లావుండాలి.-

మాన—మఱలదాగనా?

విశ్వ—ఊ.

మాన—(మఱలదా)గును. ఇప్పుడు బాగున్నదోయి:-

విశ్వ—నేను చెప్పలేదా? దానిలోనున్న మహత్తు దేనియందునులేదు. ముఖ్యముగా దీనిని రాజులు నేర్చుకొని తీరివలయును?

మాన—ఎందుచేత?

విశ్వ—రాజులెప్పుడును యుద్ధమునకు సంసిద్ధులైయుండవలయును. దానికుత్సాహ మధికముగానుండవలెను. అందుచేతనే పృథిరాజును మధుసేనాతత్పరుడై యుండవలెను:-

మాన—అందున కేమైన నితరలక్షణములుండవలయునా?

విశ్వ—కావలసినన్నియున్నవి. రణశాస్త్రము నభ్యసించవలయును. దాని నభ్యసించుటకుముందుఁ గొక్కొక్కమును శిర్వవలయును.-

మాన—రణమునకును కామశాస్త్రమునకును గల సంబంధ బాంధవ్యములెట్టివి?

విశ్వ—అటులడుగుము చెప్పెదను. రణమునకు నృత్యగీతవాద్యము లవసరమగుటచేత:-

మాన—మనమువీటిని నేర్చుకొనుటకొకరిని నియమించవలెను గదా?-

విశ్వ—తారమనకు నేర్పదా?

మాన—అది యిచటకువచ్చునా?

విశ్వ—మనమే అచ్చటకుఁబోవచ్చును.

మాన—నాయనగారికి తెలిసినఁ బ్రమాదమువచ్చును?

విశ్వ—నిన్నతిరహస్యముగఁ దీసికొనిపోవువాడచునేను. మఱి లనింటికడ జాగ్రత్తగ దిగఁబెట్టువాడచునేను. నీకేలభయము:-అట్టిభయమును పారద్రోలుటకే దీనిని పెద్దలుకనిపెట్టిరి.-

మాన—అటులైన మధుసేవ విదలఁగూడదన్నమాట?-

విశ్వ—దానిని నిముసమేయు విడువకుండ సేవించవలయును. ఈసేవ కేసేటియునందదు. సారముగ గదుపులోనున్నంతవఱకొక్కపెట్టున నూరుమందికి సమాధానముఁ జెప్పవచ్చును-

మాన—నీవు నేటినుండియు నాకుఁ గురుడవైతివి. ఇంతవఱకు విడువఁగూడదు.

విశ్వ—నీవు నన్నువిడచినను నేను నిన్నువిడతునా? మనకొక్క నిముసమేని యెడఁబాటుకలుగకుండునటుల దైవమునుఁ బార్థింపవలయును:-

మాన—గురువునకు శిష్యుఁడు సేవఁ జేయుచుండవలయునుగదా?
అట్లయిన వాచేతిమీదుగ మీకు సారాయమును సమర్పించుకొందును.

విశ్వ—ఊ! నేను వద్దందువా?

మాన—(గ్లాసులోఁ బోసియిచ్చును)

విశ్వ—(త్రాగి) వాకీయుడర మెట్లువచ్చినదో నీకుఁ దెలియునా?
దీనిమూలముననే మఱిసీవుఁగూడఁ బుచ్చుకొనుము. త్వరగఁ దారయిం
టికిఁ పోవుదము?

మాన—(గ్లాసులోఁ బోసికొని త్రాగును) పోవుదమా?

విశ్వ—అభ్యంతరమా! నడువుము?

మాన—(లేవఁ బోయి తూలుచు) మిత్రమా! శరీరము తూలు
చున్నదేమి?

విశ్వ—నూతనమగుటచేతనే కాని మఱొకటికాదు. అది కృమ
కృమముగా తగ్గిపోగలదు. కాని గోచి యూడుచున్నది. సరిగా స
ర్దుకొని నడువుము?

మాన—(సర్దుకొనిదనచుచు) మిత్రమా! ఈవృద్దేశమంతయు
గిరునఁ దిరుగుచున్నదినుమా?

విశ్వ—అట్లుండినఁగాని మనముతోందరగాతారయింటికిఁబోఁజా
లము. మనకీసారాయ మాకాశవిమానమంత సహాయపఱచేయఁగలదు.

మాన—తార మసలఁజక్కగాఁ బలుకరించువా?

విశ్వ—నీకందులకు? నిన్ను దానితోడమీదఁ గూర్చుండఁజె
ట్టినచాలునా?

మాన—అహ! తారతోనాకు నుఖమున్నదన్నమాటయే.

విశ్వ—పూర్తిగా:-

మాన—అట్లయినచో నాశరీరమంతయు దానికర్పణచేయు చుంటిని.

విశ్వ—నా కేమిమిగిల్చితిని?

మాన—సారాయమును గ్లానులును:-

విశ్వ—అంతియేనా? నిన్నక్కడ దిగవిడచి నేనిచటకురావల యునా?

మాన—వలదు. నాతోడిపాటు నీవుగూడ నానందమనుభవిం పవచ్చును.

విశ్వ—నన్నక్కడంచుకొననిజే నీకుఁ బ్రయోజనమేమియును లేదు. దానినాడించవలయును. దానిచే బాడించవలయును. మనప్ర క్కనుగూర్చుండఁబెట్టుకొని త్రాగించవలయును. మనము దానితో స్వేచ్ఛఁగాఁ బ్రవర్తించవలయును. నీవు నూతనుఁడవు. నేనో యీకొం పలన్నియు ననేకవర్షాయములు తిరుగ బోర్ల జేసితిని. అట్టిచో నేనుం డవలదా?

మాన—ఓ! అన్నట్లుమరచితిని. కంచశరుఁడు తనబాణముల వాడిమిజూచుకొని మాటిమాటికిఁ బ్రతివారిమీఁదికిని దూకుచుండు నఁట. శివుఁడుగూడ వానిరూపమును హరించఁగలిగెనే గాని వాడియా యుధములనేమియుఁ జేయఁజాలకపోయెనఁట. గెలిచిన వట్టివానినే గెలు వవలయును. ఆకూర్మఁడాయితనియింటనుండియేతరును. నీవుచెప్పిన టుల రణశాస్త్రమునకును కామశాస్త్రమునకును జేనువసంబంధముం డనేయున్నది.

విశ్వ—మిత్రమా! ఇవన్నియు నేనెఱింగియుండియే నిన్నిప్పటి నుండియు నీలాటివిద్యలయందు మిన్నగనొనర్చితినేని తేవక్కఱకురాఁ గలవని యాయుద్యోగమునఁ బ్రవేశించితిని. తెలిసినదా?

మాన—తెలిసినది. మనమింకఁబోవుదమా ? పోవుటకుముందే మఱిరెండుగ్లాసుల సారాయమును బుచ్చుకొనుటమంచిదేమో?

విశ్వ—అచటనీకుఁ గావలసినంతయిప్పించెదను. రమ్మ ?

మాన—ఐనను చెరియొకగ్లాసుబుచ్చుకొని పోవుదము. (అనిత నుత్రాగి మఱల గ్లాసునింపి స్నేహితునకిచ్చును)

విశ్వ—(త్రాగి) ఇక నశువుము. ఒడలు తిరుగుచున్నయెడనా బుజముపైఁ జేయివేయుము?

(అడలు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము.

(తారమందిరము)

తార—విశ్వనాథఁజూపిగారూ ! వాఁరే ?

విశ్వ—వసారాలోనున్న కూర్చీపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టివచ్చితిని.

తార—రాకుమారుఁ డింటికి వచ్చుటయును, వసారాలోఁ గూర్చుండుటయునా? చాలుఁజాలు. శిశికొనిరండు?

విశ్వ—అదిగాదు, ముందుగ నీకుఁ దెలియఁబరచినచో ముస్తాబగుదువని యటలఁ జేసితిని.

తార—నుఁకులపువారికిది ముస్తాబయి సిద్ధముగ . నుండుసమయమే.

విశ్వ—రాకుమారునికొఱకుఁ బ్రత్యేకముగా సింగారించుకొనవలసిన దేమైన నున్న దేమోనని.

తార—అట్లులైనచో నాలస్యమేమియులేదు. మఱిరెండువఱగ ములను తగిలించెదను . మొగమునకు మఱికొంత రంగుపూసెదను.

పెదవులకు నెఱుంగదెదను. ఈకోకను మూర్చి వట్టు లంగాకట్టిదాని
వై బవారనుఖిండువాధరించెదను. వీటికొక కరువునకుఁ బోవలయునా?
నాకులేని వేమున్నవి?

విశ్వ—రాకుమారునిఁ జెట్టవట్టు వీలుకలుగఁజేయుచుంటిని.
లేనివేమైననున్న నిప్పుడు పూర్తి చేసికొనవచ్చును. కాని రాకుమా
రుని కొఱకింత సారాయము సిద్ధపరచవలయునే?

తార—శాస్త్రిగారూ! వేశ్యల విషయము మీరెఱుంగరా?

గీ. ఏరకపువారు వచ్చిన ♦ యేనివారి

ప్రియమయిన కోర్కెలను దీర్ప ♦ వేశ్యకులము

సిద్ధముగనుండు వారికి ♦ బద్ధులగుచుఁ

గడుపుఁగాఁ జూతు రాతృటి ♦ కాలమెల్లా.

మాగదిలోనున్న యలమాఱు దిలకింపుడు. అందుస్వదేశసా
రాయములు గలవు. వాటి నువయోగపరచి చాలకున్న మఱలఁ దె
ప్పించెదను. (అని చూపించివచ్చును.)

విశ్వ—వారిని తీసికొనివచ్చి నీకొప్పుగించు వంతుఁ జెల్లించు
కొంటిని. వారిని మెప్పింకఁజేసి మనయుధియులకు రాదగిన బహు
మానము గడింపవలసి నీవంతును జెల్లించుకొనవలయును.

తార—నాకేనా? తాము బోధించుచుండిరి?

విశ్వ—నీవన్న విషయములందును బండితురాలవే. నేనెఱుం
గుదు. ఐనను. రాకొమరుని విషయమగుట చేతను, బెద్దవాడనగుటచే
తను నింతగాఁ జెప్పితిని. నేనింక వారిని తీసికొనివచ్చెదను. నీవు సిద్ధ
ముగా నుండుము.

తార—ఓ! అభ్యంతరమేమున్నది?

విశ్వ—(వెళ్ళును)

తార—నాకోరిక నెరవేరినది. ఓ దారిద్ర్యదేవతా!

గీ. చెప్పితి ననేక విధముల ♦ శీఘ్రగతిని
తొలగిపోమ్మని, యెవను ♦ తొలగకుంటి
వడుగొనీ యార్భటులనెల్ల ♦ నడవ రాకు
మారుడే తెంచెడిని యేల ♦ మకురుతనము!

మఱియు—

గీ. ఈవఱకె యిచ్చటను మధు ♦ సేవకులొక
యాటనాడించి నీదు యా ♦ ర్భాటములను
సగము పోరియించినార లా ♦ సగముగూడ
నేలఁబోఁగొట్టుకొనెడింక ♦ నేనిఁబొమ్ము.

అంతియేగాక!

గీ. ఎవ్వడును బుట్టినంట నీ ♦ వేనిలువఁగ
నెప్పుడు యొక మారిటవచ్చి ♦ యెగిరిపోవు
నీదుచెల్లి కొన్నార్యేని ♦ నిలువవలదె
యెవ్వడును మెట్టినంటనే ♦ యిల్లవలెనే?
నేనింక నలంకరించుకొని సిద్ధముగ వచ్చెదఁగాక. (అని లోనికిఁ

బోవును)

(అంత విశ్వనాథశాస్త్రి మానసింహునితోఁ బ్రవేశము)

విశ్వ—మిత్రమా ! నీవీసోఁపాపైఁ గూర్చుండుము.

మాన—మఱిసీవో ?

విశ్వ—నేనును గూర్చుండెదను.

మాన—తారయేదీ?

విశ్వ—లోనికిఁ బోయియుండును. మనకుఁ గావలసిన వాటిని
సిద్ధపరచవలయునుగదా?

మాన—ఓహూ ! అట్లనా! మనకు నేడు చక్కని జలసా
జరుగు నన్నమాటయే.

విశ్వ—మానంతటి నారము వచ్చుటయును మనకుఁ జలసాజరు గక పోవుటయువా?

తార—(సారాసీసాయును గ్లానును బుచ్చుకొని వ్రవేశము)

విశ్వ—ఇదియేతార. నీపైవలపుఁగొని నీరాకకొఱకెదురు చూచున్న దీతారయే. నేను పాండిత్యము నుపయోగపరచుచు వర్ణించిన దీతారనే. నీవు చూడవలయునని వాంఛించిన దీతారయే. ఈయూరి లోని వేశ్యలనందఱ నందమునందును, సరసత్వమునందును, పాండిత్యమునందును, నాటపాటలయందును నిగదూడిచి పారవైచిన దీతారయే. వ్రతి దుకారమునందును జనవశీకరణము కొఱకలంకరించిన చిత్తరువు యీతారదే. తెలిసినదా?

తార—తెలిసినది.

విశ్వ—తారా ! ఏదీ! రాకుమారుని ముందు నీచాతుర్యము నంతయుఁ జూపుము?

తార—మీరు సరసాగ్రేసరులు. సాహిత్యచక్రవర్తులు. సురూపవంతులు. మీయంతటి వారిముందు నేను జూపదగిన చాతుర్యమే ముందును?

విశ్వ—ముందుగా మానసింహునకు (కనుసన్నఁజేసి) ఊ ! కానిమ్ము?

తార—(గ్లానునిండ సారాయమునుబోసి మానసింహుని తొడపైనిఁ గూర్చుండి త్రాగించును. మానసింహుఁడు త్రాగినయనంతరము న నొకముద్దుఁ బెట్టుకొని యావలకుఁ బోవుచున్నది)

మాన—ఒక్కముద్దు మాత్రమే పెట్టుకొని పారిపోయెదవేమి? నీకుఁ గావలసినన్ని ముద్దులఁబెట్టుకొనుము?

తార—వ్రస్తుల మొక్కటి చాలును. మనకుఁ గావలసినన్ని ముద్దులఁ బెట్టుకొనుటకుఁ గాలములేదా ?

మాన—అట్లయినచో నీశరణును మాండు బహుమానము గాఁగైకొనును?

తార—బహుమానములకేమి లెండు. మీశరుణమున్నదియే పదివేలు.

మాన—శాస్త్రిగారికిఁ గూడ సారాయమునిచ్చు?

తార—శాస్త్రిగారుసారాయమునుబుచ్చుకొనలేమోనని యూరకుంటిని—తమించుడు.

విశ్వ—కొంపనిలువునఁగూల్చితివేముండా! అందుకోసం మాని వేసినానా యేమి? బట్టబయలుగా నడివీధిలోఁ ద్రాగరుగాని యిటువంటి ప్రదేశములలో నీశకేమియు నభ్యంతరములేదు. చూచుకొమ్ముపొట్ట ను దీనియందు పీచాడుసారాయమున్నది.

తార—(నవ్వుచు) మఱియొకపీచానింపుకొనుడు. మహారాజుల యాశ్రయమున్నప్పుడు మీకేమిలోటు— (అనిగ్లాసులోపోసి యిచ్చుచున్నది.)

విశ్వ—నీవుకూడా పుచ్చుకొనుము, లేనిచోమాకుత్తప్తిలేదు.

తార—నేనుకూడ నిప్పుడేపుచ్చుకొనినచో, గవ్వముగదా? మీతోడిసాటుగ నేనుకూడనున్న మీకుసమయానుకూలముగ నానందములుగలుగఁజేయుచు మిమ్మునుఖపెట్టువారెవరు?

విశ్వ—బజమే; నీవుచెప్పినదిగూడ నాలోచించఁదగినవిషయమే. కాని యేదీ! నీయభినయశాస్త్రమును నేడు మానసికహునకుఁ జావ వలయును.

తార—వారియనుగ్రహముండవలయునుగాని దానికేమిఁకొరత.

మాన—విశ్వనాథ! నాకును ఆకోర్క చాలాకాలమునుండి యున్నది.

తార—మీరు నానాట్యమును వీక్షించి మానందభరితులు గా
వలయునన్న తనివిడిట నీసారాయమును గోలపలయును.

మాన—అట్లయినగానిమ్ము. నీయాజ్ఞను మీరు వారెవరు ?

తార—(గ్లాసులనిండపోసి తనివిడిటఁ ద్రాగించఁగా వారిరు
వురును త్రాగుదురు) . నేనింక నభినయించెడ.

మాన—పాఠభించుము?

కీర్తన ! భైరవిరాగం.

తార— రారా నానామీయీ! రాకొగిలివేగ

మారునిపొగరుపరి । మార్చెదతృటిలోన । రారా॥

(అయభినయించుచుండ)

మాన—అగుమాగుము. ఏడియాగర్వపోతు! వానిత్రిశ్లదంచె

దను,

విశ్వ—అడఁచి తీర్చవలసినదే?

తార— రారా నానామీయీ । రాకొగిలివేగ

మారునిపొగరుపరి । మార్చెదతృటిలోన । రారా॥

(అని మరియొక విధాభినయము)

మాన—నీ కేమియు భయములేదు. మానసింహుడనఁగా రా
జపుత్రుఁడునుమీ? పిటికిపందగాడు. తరువాత గానిమ్ము?

క్రూరుమశరముల । గుర్రచ్చనీతినువున!

విశ్వ—మానసింహ, కత్తి దీనుకో! వ్రతివారిమీఁదను దండె
త్తుతాడట. ఈదెబ్బతోవాఁడు నాశనముగావలయును. వాకీవెధవపొట్ట
యొకటి అడ్డమువచ్చినదిగాని లేనిచో నీవటకే వీడిగర్వము నూడ్చి పార
వేతును.

తార— దారుణబాధలకు । తాళఁగఁ జాలను । రారా॥

విక్రమ—(చివలనఁ బ్రవేశించి) మా నసింహ ! ఇదియేనా వరుస?

గీ. కేకిమహారాజపుత్రుడు † కీర్తిదొలగి
త్రాగితిరుగుచునున్నాడు † తందనాల
నాడుచున్నాడువేశ్యాగృ † హంబునంద
టంచుబ్రజగోలపెట్టుట † లించినావే?

మాన—(తలవంచుకొని తూలుచు నిలువఁబడుచున్నాడు)

తార—(భయముతో నావలకుఁ బారిపోవుచున్నది.)

విశ్వ—(తెల్లబోయి చూచుచున్నాడు)

విక్ర—బాలకా! తేపోమాపో వట్టాభిషిక్తుడవై యీధరా భారము వహించవలసిన నీవు; నుత్తత్రీయలాంఛనంబైన ఖడ్గరాజంబు ధరించి యరికులారణ్య చండదావానలునిరీతిఁ బ్రవర్తించవలసిననీవు; ఈతురుష్క పరిపాలనమునందు దినదినగండంబుగ నడపించుచున్న యీరాజపుత్రసంస్థానమును పరిపాలించవలసిననీవు; ప్రజలచే సెబా ననిపించుకొను నాగుణములనలవడఁజేసికొని గౌరవకీర్తుల నందవలసిన నీవు; యోధానయోధుల నందఱి నడిపించువారిమధ్య దేదీప్యమాన తేజోవిరాజితుండవై వెలంగవలసిననీవు; నడువవలసినదారి యిదియూ? ఓయీ! శాస్త్ర! అగ్రవంశముననైనవాగియింటఁబుట్టిసంస్థానమునఁబు రోహితోద్యోగివైయుండి యువరాజునకు నేర్పవలసినబుద్ధులివియేనా? సిగ్గుబిడియమునఁ జేవా? మానాభిమానములు లేవా? రాకుమారా! అటులఁదలవంచుకొని నిలువఁబడెదవేమి? మందిరమునకు నడువవేమి? ఎట్టిరహస్యమందిరమందైనను వాకుఁ బ్రవేశించ నధికారము లేదను కొంటివా? తారయింటికివచ్చి నిన్నుఁగనుఁగొనలేననుకొంటివా? ఓశా స్త్రీ! నీవింతటితోనైనను బుద్ధిందెచ్చుకొనక యిదేవిధముగాఁ బ్రవ ర్తించుచున్నచో నీకీయుద్యోగమాడుటయేగాక యీరాజ్యపుసరిహద్దు

లలో నెచటను నిలువనీడయేని లేకుండునటుల జేసెదను. నడువుడు. నడువుడు. ఓసీతారా! ఎన్నడేని యింకముందు వీరిచటకు వచ్చినచో నాకెఱుకపరుపకున్న నితలదీయింది కోటగుమ్మమునందు వేలొడగట్టించెదను, జాగ్రత్త.

(శాస్త్రియు మానసింహుడును వెనుకవెనుక జూచుచు వికృతమసింహుని వెంటనడచుచుండఁ దెలువ్రాసెను)

—తృతీయరంగము—

ప్ర—(రాణీపురపు సరిహద్దులందు రహిమత్ ఖానుడేరా)

(ప్ర)వేశము రహిమత్ ఖాను నరవారసహితుడై)

రహి—వజీరల్లిఖాన్. కేకీమహిరాజ్ మహతాభిరామ వస్త్రాడే లేదా?

వజీ—నేడేగద్యూధివం వస్త్రాడే.

రహి—మఱీ! మిన్ను రాణీపూర్ సంస్థానంవారి యుద్ధాస్వానాలు తోటలు కోటల్ చూడటానికిమన్నావురాడే. రాజాసాహెబు కాముందు వరత్మానం చేయాలావుంది.

వజీ—అచ్చా! హుకుం వంపుతా.

రహి—వజీ! రాజాసాహెబ్ కూతుర్ సద్ధర్భావుండిలేద్. దాని హందం దాసి చందం దానిసీటూ దానిగోటూ దానిరీకూ దానితాకూ బహుతచ్చాగావుంటుంది, అని మూసావాల్వాడికి తెల్పిందీవుంది. మరీ దానికి నూడాలా హంతుమల్లీ యెట్లా?

వజీ—అదీ మూకీయిచారంచాయ్ నిదెమూ చివుడూగుడివుండిలేద్. దానికినూడువాలా అనిపోతూవుంటాడు. మనకీదారిగో తలుతాడ్ అని నాయుచారలో తేలింది.

రహి—అయితే మమ్మహంతర్పురాల మీదినుంచి పోవాలా.
మల్లీ ఆదారిచేరవాలావుంది.

వజీ—అవును.

రహి—దాస్యి మాకన్నులవాడూ ఖులాయించి నూసింది
అంటే మాపానాల్వాడు గా బ్రామిచేస్తే మీకీసిద్ధంవుండాలి. పకడో
అంటే పట్టోవాలా?

వజీ—జయార్ నహి! మహారాజ్ బచ్చానహి! ఆడ్కిమనము
జల్సాల్ మీద జల్సాల్ తల్లీపించి గుమ్మనేసిదీఅంటే ఆళ్ల ఆడస్త్రీల్
హంతా మనపాదాల్వాడీ కాళ్లమీద వుండాలిఅన్నమాట. మాకీ హా
లోచనానెస్తాయ్ ఫికర్ నహి ఫికర్ నహి!

రహి—మాకీదిరీసు గిరీసు యేస్కాని వస్తాయి, నీకీకూడా
సిద్ధంచేస్కానిరా జావ్.

వజీ—అచ్చా!

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థరంగము

శివాలయమునుండి రాజమందిరమునకు రహస్యపుత్రోవ!

(ప్రవేశము రూపావతి సర్దార్)

రూపా—మహదలా! నీకంతభయమేల సమ్మా?

సర్ద—పిల్లియెవరువచ్చట దుశ్మకునమనియు దానిమూలము
నగొప్పవిపత్తుకుఁ జూల్పడవలసివచ్చుననియూ బెద్దలుజెప్పుదురు.
అంతియగాక పాటిపలన విపత్తులనందినవారినిగూడ మనమెందరినో
చూచియుంటిమి.

రూపా—అపిల్లియే నాకుమాత్రం మదురురాలేదా ? నాకు లేని భయము నీకేలనమ్మా ?

సర్ద—నన్నూరడింప నీవెంతయత్నించినను నాకు ధైర్యము కలుగకున్నది.

రూపా—మఱిదలా 'ఒక పేళ వివత్తేసంభవించుననుకొందము. అంతమాత్రమునకు భయపడనేలనమ్మా?

గీ. మనము రసపుత్రకులమున ♦ జననమంది?

పౌరుషము ధైర్యమును నుగ్గు ♦ పాలశోడ,

త్రాగి యీస్వల్పమునకు నై ♦ దైన్యమంద

వంశమునకుమచ్చఁ గూర్చిన ♦ వారువీర!

యనుచుగేలి నుగర్పరే ♦ వినినవారు॥

సర్ద—(అటునిటుఁజూచి) వారివరమ్మా?

రూపా—వారివరైన మనకేము? మంత్రోవను మనము పోవుదమురమ్ము?

సర్ద—వదినే! పారు తురుష్కులవలె నున్నారమ్మా? నాకు మిక్కిలి భయమగుచున్నది. తొందరగానడుమమ్మా?

రూపా—భయములేదు. తురుష్కులేకానిమ్ము వారితాతలే కానిమ్ము. మనచేతులయందీ బాకులున్నంతవఱకేమియు భయము లేదు.

సర్ద—మనరసపుత్రాంగసలనినఁ దురుష్కులెట్టి సాహసకార్యములకైన సంసిద్ధులైయుందురు. అంతియగాక పాకిగరుణ యనునది శూన్యము.

రూపా—సర్దర్భా! మనరాజపుత్రులలోఁ దురుష్కులకులొంగువారివరమ్మా? వారిసాహసకృత్యములు మనలనేమిచేయగలవు? మనయాకు ందుమాత్రము సామాన్యరాండా? సంయుక్త, పద్మిని.

వీరాబాయి, రామాబాయిమున్నగు మహాపతివ్రతలు తమ ధైర్యసాహసముల నుపయోగపఱచి మానసశత్రుణము గావించుకొనలేదా? మఱియు నెందఱు తగుష్కులు తను ప్రాణముల మనవారి ఖడ్గరాజంబులకు సమర్పించిరి. మనపూర్వీకుల కవిత్రాచారిత్రిములనైన జ్ఞాపింపఁదెచ్చుకొని ధైర్యముగనుండుమమ్మా?

సర్ద—'వెనుకకు జూచుచు' వారుమఱింతచేరువకు వచ్చినారమ్మా?

రూపా—మఱిదల! నీప్రాణమునకు నాప్రాణమడ్డముచేసెదను. భీతినందకుము.

సర్ద—ఏమోనమ్మా! వదినే! నన్నెటుల మందిరమునకుఁజేర్చువో భారమునీది.

రూపా—నావచనములేమియు నీచెవులకెక్కకున్నవేమి చేయుదునమ్మా?

సర్ద—వదినే ?

గీ. కలకమీఱిన మనసునో ♦ కనులవెంట

దొఱలునీటితో నేమియుఁ ♦ దోచనట్టి

సమయమున నీదుపల్కులే ♦ సరణినాకు

విఁగవచ్చెడి? భీతియె ♦ వ్యధిఁ దొలఁగెడి!

రూపా—అట్లయినఁ దొందరగానడుపుము?

(ఇరువురను నడచుచుండఁగా రహిమత్ ఖానును

వజీరల్లి ఖానును వరకాయించి చూచుచునడచుచున్నారు.)

సర్ద—వదినే (రహస్యముగా) మనము వీరి బాటనుండి తప్పుకొనుటయెట్లులమ్మా?

రూపా—నీదారినినీవు నడచిరమ్మ. (పరిక్రమింతురు.)

రహీ—వజీర్ దెఖో! మహారాజ్జా అచ్చా కూతుర్ పూడింది. దానికీ మాకీస్యారీసేస్తే మానాదాలవాడ్ చుకంపడ్తాయ్. హెడ్డా పోతుందోదెఖో.

వజీ (నెమ్మదిగా వెనుకకు నడచిచూచుచున్నాడు.)

సర్ద—(వెనుకకుఁ జూచుచు) ఏమమ్మా! ఈతురుష్కుఁడుచున దెస కేవచ్చుచున్నాఁడు గతియేమి?

రూపా—వారలనైజస్వభావమును గనఁబరచుకొనుచున్నారు. నీకెగులకు నీవునడుపుము.

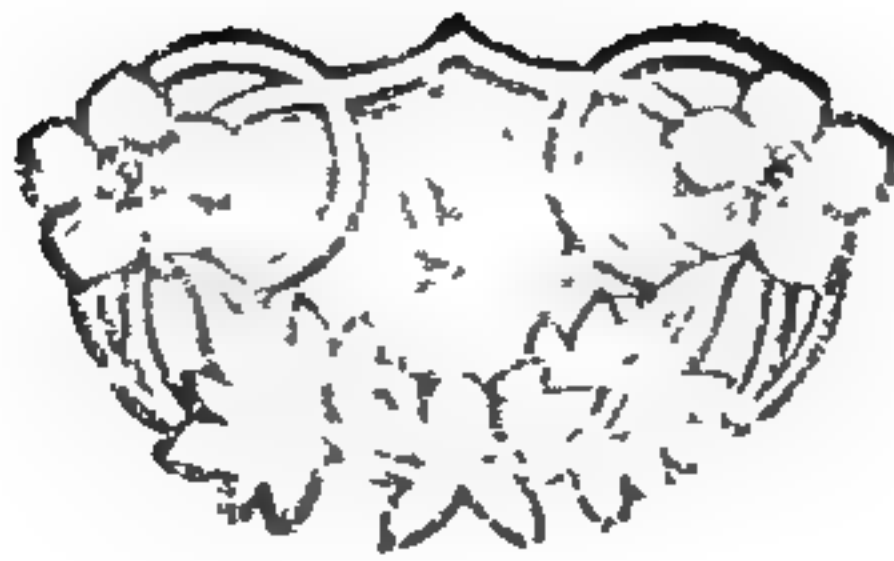
రహీ—వజీర్ సా హేబ్ మాఘుండల్ హాడ్కి మాబ్రా సేస్తాయి మాకీఘర్కూపోతాయి ఆవ్.

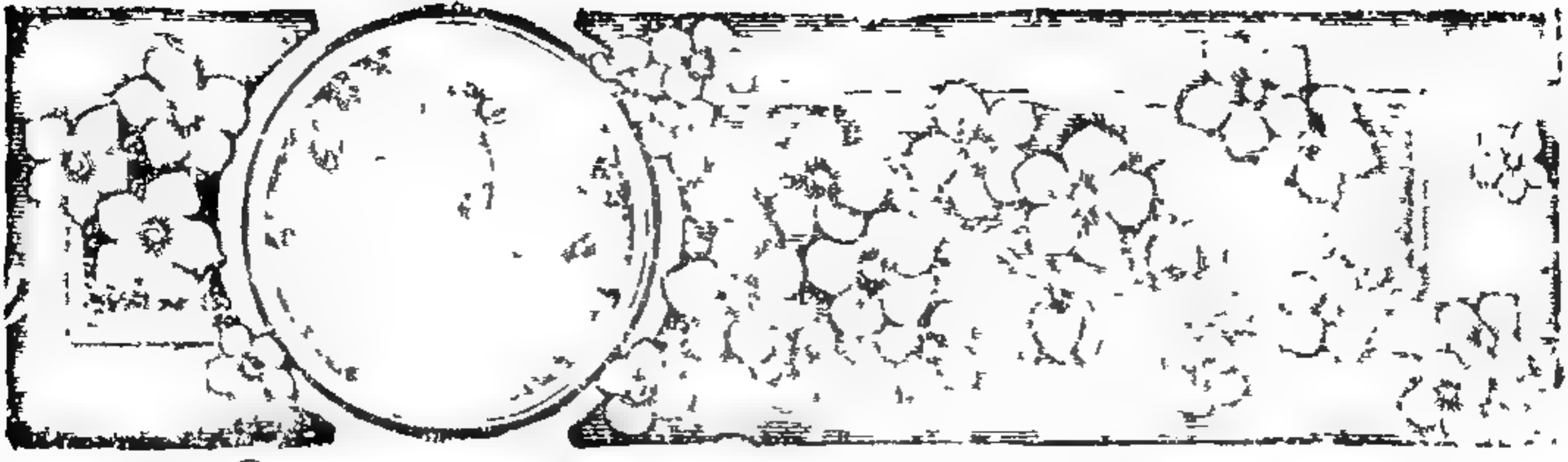
(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

సర్ద—మనము బయలుదేరి చాలసేదయినది. ఇంక నైనఁ ద్వర గమందిరమానకుఁ జేరుదము రమ్మ.

రూపా—నడుపుము.

(అని నిష్క్రమింపఁచున్నారు)





స తీ స ర్ద యా .

— ❦ —

ద్వితీయాంకము

పృథమరంగము.

(రహిమత్ ఖాను, వజీరల్లి ఖాను)

రహి—వజీర్ సాబ్! కేకీ మహారాజా ఆయా?

వజీ—ఆయా.

రహి—బులావ్?

వజీ—(వెడలి మఱల కేకీ మహారాజాను, మానసింహుని, బిక్రీ మసింహుని వెంటఁ బెట్టుకొని ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

కేకీ—సర్కారువారికి సలాములు.

రహి—సలాం. సలాం. బైతియే మహారాజాసావ్! ఓలద్దీ కోనో, ఓలద్దీకోనో.

కేకీ—సర్కార్! ఇతఁడు నాకుమారుఁడు. పేరు మానసింహుఁడు. వీరు మామంతుల వారు. పేరు విక్రీమసింహుఁడు.

రహి—అచ్చా ! బైతో. బైతో! మాకకప్పం తెచ్చివుండారు అని తలుస్తామ్.

కేకీ—అవును.

రహి—అచ్చా ! వజీర్! చాఖర్ సేనుకోండి. మహారాజ్ ! మీకీ అంతామకం వుండార్?

కేకి—మీదయవలన ?

రహి—మీ బేతామంచీవుండాడే వారికీనూస్తే మాకీసంశోషం తల్లింది. అచ్చా ! మానసిమ్మమహారాజ్ ! మామకాంమేనాల్గుదినాల్ వుండి మాకానందం సెయ్యవాలా? అని మామనస్సుల్ వాడ్కి బుద్ధిత ల్లిందీవుంది. మీకీయిష్టంవుండింది మాకీషంశోషం వుండింది.

కేకి—మీ హుకుమును మేము తిరస్కరించెదమా? తమచిత్తా నుసారమట్లనే యుంచుకొవవచ్చును. మానసింహ ! సర్కారువారు కోరిన రీతిని నాలుగు దినంబులిచటనేయుండి వారి యనుమతిసిబొంది రమ్మ—సర్కారు ! మాకు సెలవుదయచేయించెదగా ?

రహి—అచ్చా ! సలాం. సలాం !

(అని లేచివారిని సాగసంపుచున్నారు)

రహి—మానసింగీ ! మనకీ జల్పాసేస్తాయి. ఆనందంగా కాల చేపకంసెయ్యాలా ?

మాన—మామిత్తుడు విశ్వనాథుడుగూడ నున్న చాలా బాగుండునుగదా ?

రహి—మనకీ పిల్పిస్తాయ్-వజీర్-బరాంది-సారా-గీరా, పులా వ్-గిలావ్ కేకరాల్-విసన్ నాథ కా వర్తమానంసెయ్యవాలా వుండింది.

వజీ—అచ్చా ! (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రహి—మానసింగీ ! మీకీజల్పాలంటే చాలా హిష్టంవుందీ అని వింటామ్.

మాన—అవును. దానికి మావిశ్వనాథుడే గురువు. దాని మహత్వమును నేను బాగుగా పరిశీలించితిని.

గీ, డెండమున కింత చింతవా ♦ టిల్లెనేని,

యేదయిన కాధకలిగిన ♦ యేని, తగిన

ద్వితీయాంకః

యోచన మొనర్పఁగా గూరు

హాయిగాఁ గాలమును బుచ్చ

చేయఁగావలె నుమి మధు *

రహి—మీకీమంచి మస్తివుండా

బోలో ! దాని మాత్రము.

మాన—చిత్తము.

గీ. వేశ్యగృహంబునకుఁ బోవు * వేళ

మునకు వెడలెడివేళ, ల * మనము

కుండమధుసేవ నొనరించి * యుండ

లేనిదే యందు సౌఖ్యమే * లేనులేడ

రహి—బహుత్ అచ్చాహై ! అవుర్ క్యా క

మాన—గీ. అగ్నితోఁ గాని నీటితో * నైనఁగా

శాత్రులతోడఁగాని బల్ * శౌర్యముగను

నెదురుకొనుటకు ధైర్యము * నిచ్చుగాన

మనకు మధుసేవ ప్రాముఖ్య * మనఁగవచ్చు.

రహి—మల్లీ !

మాన—గీ. వెంటఁబడిమంది యుండెడి * వీలు వారు

మనకు బానిసలొచును * మసలు వీలు

కొండమీది కోతినినైన * కొనియొసంగు

వీలు, మధుసేవ యందున * జాలఁగలదు.

రహి—ఇంకా సెప్పుభాయ్?

మాన — గీ. మేజవాణ్ణిలలోన బల్ * మీజఁజూవఁ

దగిన యుత్సాహము నొసంగు; * చానకర్ణ

లనెడి గౌరవమును దెచ్చు * నందువలన

మనము మధుసేవ జేయుట * ఘనమునున్ను.

రద్దీ రాబ్.

?

లేల ♦ నన్ని వేళలతోడు

నల ♦ గూడియుండు

దువ ♦ గారాదు మధుసేవ

కమాచు ♦ గూర్చుముదము.

సర్కార్ ! అన్నీ పిద్దంగా తెచ్చినామ్?

స) సర్కారు వారికి సలాములు చెప్పుకొం

రా లావ్ ?

(అని తెచ్చియిచ్చును.)

నసింగ్జీ ! (గ్లాసులో సారాయమునుబోసి యిచ్చి)

న—(సంతోషముతో పుచ్చుకొని) సా హేబీ ! సలాము.

రహీ—విశ్వనాదీ ! (గ్లాసులో బోసియిచ్చి) పుచ్చుకోండి

మారు.

విశ్వ—(సంతోషముతో పుచ్చుకొని) సా హేబీ! సలాము.
సలాము. తాముకూడా పుచ్చుకొనండి?

రహీ—మూకీయేస్తాందేఖో (గ్లాసునిండ పోసికొని తాగిగుచు
న్నాడు) అచ్చా ! వజీర్ ! కంచనూ బులావ్?

వజీ—(వెళ్లి తారతో బ్రేవేళించును)

రహీ—తారా ! ఒక పాటపాడి నీయాట నీసోకూ నీరీకూ
మాఖిన్నుల్ పాడ్కిసూస్తే మూకీ ఈనాందేతుమ్? అచ్చాగావుండవాలా?

తార—చిత్రము !

కీర్తన—రాగంతోడి—రూపకము.
అందగాడ నాతోడి † పొందుగోర వేలరా !

(అని యభినయించును)

రహి—అదీకాదూబే. ఓమహారాజ్ కాడ ఖాఖుండి మజాసె
య్యాలావుంది!

తార—(మానసింగుకడకువచ్చి)

అందగాడ నాతోడి † పొందుగోర వేలరా !

(అని యభినయించును)

విశ్వ—ఓసి పిచ్చముండా ! ఆముండాకొడుకు సమయానికి
వచ్చి రసభంగం చేశాడుగాని లేకపోతే నీనామహానుభావుని అంతదీ
నంగావేడాలా ?

మాన—అవును. మిత్రమా ! సమయానుకూలముగా సమా
ధానమిచ్చుచుండుము?

తార—ఎందాకనితాళుదు నా కందర్పుని బారికేను || అం||

(అని యభినయించును)

విశ్వ—మిత్రమా ! రాజపుత్రులకు శరణాగతరక్షణవశ్యక
ర్తవ్యమని పెద్దలు చెప్పుదురు. పాపము. దానినంతగా యేడ్చిచగూ
డదునుమా ! మరిరెండు గ్లాసులఁ గైకొనుము ?

రహి—దేఖో ! మహారాజ్. మాకీ యేమీతఖ్వాలేద్. (అని
పోసియిచ్చుచున్నాడు)

మాన—(త్రాగుచు ఊ ! ఇతఁగానిమ్మ?

రహి—శాస్త్రిజీ! మీరూకూడా యేస్కోండి (అనియిచ్చుచు)

విశ్వ—(త్రాగుచు) తారా ! కానిమ్మ?

తార—వాడివాడి తూపులకు † నోడిన యీతనువుగని నీ

వాడిమి జూపింప నన్ను ♦ గూడి యాదరింపవేర॥అంద॥

(అని యభినయించుచుండ)

మాన—(చివాలునలేచి)

గీ. ఏమిరాకూర నాదగు ♦ భామినిపయి

రేగుచున్నాడ వింశేడ ♦ శేగదీపు

మానసింహుడు నీమాయ ♦ మర్మములను

నేడు భస్మముజేయఁగా ♦ బోడె తులువ.

ఇదె వచ్చుచుంటిని. కాచి కొనుము. (అనికత్తిదూసి పరుగెత్తుచున్నాడు)

విశ్వ—మిత్రమా ! ఎచటకుఁ జొయెదవు ?

మాన—ఎవరు దీనిపై మాటిమాటికి బాణములవేయుచు
(అని తారచేయివట్టుకొని) కోమలంబగు యీశరీరమును. (అనియేమో
చెప్పుచుండ)

తార—ప్రాణప్రియా ! ఒక్కముద్దుఁ బెట్టుకొందునా ?

మాన—ఒకటిగాదు. వేయిముద్దులఁ బెట్టుకొనుము? నిన్ను వ
ద్దంటినా ? ఈశరీరమంతయునీది. నన్నడుగవలెనా ?

తార—(ముద్దుఁ బెట్టుకొని) ప్రియా ! మదనుని గర్వమణఁగి
పోయినది నుమా ?

విశ్వ—కత్తులు కతారులవసరము లేకుండఁగ నే టువ్వునతోత్తు
కొడుకెగిరి పోయినాడే ?

తార—మీయొడలికి చందనగంధమును బూయుదునా ?

విశ్వ—రసభంగముజేయకు. చందనగంధమనకు. రెండుగ్లా
సుల సారాయమును నోటితో పోతునా యనుము?

తార—పొరబడితిని. క్షమింపుడు ! మనోహరా ! ఉండుడు.
మీకుఁ బరిపూర్ణానందముఁ గల్గింప నాచేతితో మీకు సారాయమి

చృదను. (అని సారాయమును గ్లానులోపోసి నోటిలోబోయుచుఁ దా) గిన పిమ్మట జెంపపైఁగొట్టుచున్నది)

విశ్వ—ఇప్పుడూ దాని యానందము. బహురక్తిగా నున్నది మాన—మిత్రీమా ! ఆనందము సూత్రమేకాదు. కరమానందము. బ్రహ్మానందము. ఈమానందములోఁ దన్మయత్వమందుటచేతనే నాకు సుఖమైన నిద్రవచ్చుచున్నది.

రహి.—మీకీ నిద్రాసేస్తే శుకం నహిభాయ్, మనం కంచస్మి కంపియేసి జాదంబద్దామ్. మీకీ చేతావస్తుదీ. లేదూ?

మాన—ఓ! దానికీమి! కానిండు?

రహి—తారా ! తూ! జావ్. ఫిర్. ఆవ్.

తార—సెలవుగైకొందును. (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

రహి—(పాచికలను సిద్ధపరచుచున్నాడు) దేఖో. మహారాజ్ ! మీకీ కందెయేస్తాయి. (అని మెడలోని హారమును దీసికందెముగా నుంచును.)

మాన—నేనుగూడ నాహారమును కందెమిడుచున్నాను (అని తీసిపెట్టును.)

రహి—(పాచికలు వేయఁగా)

మాన—ఉండుడు, ఉండుడు, గెలుపుచూదియే ?

రహి—మల్లీహారం ఉంచుతామ్. దేఖో (పాచికలు వేయును)

విశ్వ—ఆఁ (నవ్వుచు) ఇప్పుడుగూడ మాదేగెలుపు.

రహి—ఓ అచ్చానహి ! మీకీ ఒక తమాసా చెప్తాయ్. ఈ పాలికందెం మీకీయ్యెయ్యండి. మీకీ గెలిస్తే మాదీరాజ్జెంమేసఖం యిస్తామ్. మీకీ గెలిస్తే మీచెల్లల్లి మీకీయిచ్చి నిక్కాసెయ్యాలా! సరేనాలండి ?

మాన—ఓ ! దానికేమి ! ఇదుగో పాచికలవేయుచున్నాను.
చూడుడు?

(అనివేయును.)

రహి—మాకీ గెల్చింది.

విశ్వ—మాన—(తెల్లబోయి చూచుచున్నారు)

రహి—అచ్చా! మాన్సింగీ ! సర్దరాబ్బకీజల్దీలేక రావ్?

మాన—మాదిరసపుత్రీవంశేమా, అనినమాటను దప్పుదామని
యనుకొనుచుండిరి గాఁబోలు? అటులెన్నఁటికిని జరుగదు. ఇదుగో !
యిప్పుడే పోయితినికొనివచ్చి వప్పగించెదము. శాస్త్రీ రమ్ము?

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు)

రహి—నజీర్. వందెం గెల్చినామ్. హల్లాకటాచ్చం మనమీ
దవుండిందీ గన్కనే బహుత్ దర్జాఅయిన ప్లికీకొట్టియేశామ్. మస్కీ
యేంతఖ్యా. రానీముద్దుల్ మీదముద్దుల్ తిన్నించి మాపానాల్వాడ్కి
చుకంచెప్తామ్. మాకీదిరీన్ గిరీన్యేసీ మీసాల్కీ గడ్డాల్కీరంగూతల్దీపి
చీ వెళ్ళికొడ్మాకలాఘా ఖాకుంటాంమహాల్దీకీపిల్చిఅంతాబాగాసెయ్యా
లాఅనిహుకుంసెయ్యాలా. జల్దీచెలో.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయరంగము.

—❦—

(ప్రవేశము రూపావతీయు మానసింహుఁడును)

రూపా—భ్రష్టస్య కావాగతిః అనుశ్లోకమున కనుగుణ్యముగ
వర్తించిన మిమ్మునఁజూచుటకే నాకు సిగ్గుగుచున్నది. ఇంతకన్న ఘోర
ముందునా ? ఈమద్యపానము పైందవసాంప్రదాయమేనా ? అర్య

మతధర్మమేనా ? మనరసపుత్రవంశంబున నెవ్వరేని మధుసేవ
నొనర్చిరేమో యెఱింగితిరా ! లోకులు కరిచాసింతురని, ప్రిణ,
మానధనంబులఁగోల్పొవ వలసివచ్చునని, గుర్తింపవలదా ? ఈమధు
పానవ్యధచే భ్రష్టులైన వారి చరిత్రములనైన స్ఫురణకుఁ దెచ్చుకొన
వలదా ?

మాన—ప్రాణేశ్వరీ ! ఎందులకు నన్నుఁ జీవాటులఁ బెట్టె
దవు? ఇఁకముందెన్నఁడునుదానిజోలికిఁ జోవువాఁడనుకానుగాని నామా
టనొకటి వినవలయును.

రూపా—మీరీదురుద్యోగము మానుకొనెదనని యెట్లుఁబెట్టు
కొనినచో విందును.

మాన—వినుటయేకాదు. వాకోరికనర వేర్పుభారమునీది. నీవు
కోరిన రీతిగా నెట్లుఁబెట్టుకొనెదను.

రూపా—మీకోరికయేమో సెల్విందు?

మాన—చెప్పెదను. నరవేర్పదననినఁ జెప్పెదను. తక్కుక
నరవేర్పదవా ?

రూపా—సాధనాంతరములఁ జూచెదఁజెప్పుడు?

మాన—మన సర్దర్బాను జూదము నందోడిపోతిని, నేనిప్పుడే
రహిమత్థానున కొప్పగించవలయును. కాన యీవిషయమును మన
సర్దర్బాకుఁ దెలిపియూమెను వినిపించి నామాట నిలుచునట్లు చేయ
వలెను.

రూపా—(కోపముతో) ఆఁ. ఎంతగొప్పపనిఁ జేసి వచ్చిరి!
సోదరీమాణిని తురుష్కునకోడి వచ్చితిరిగా ! పొండు. పొండు. ఆవలకుఁ
బొండు ! మఱి నాప్రకంసనా యొద్దనెత్తకుఁడు ?

మాన—సుందరీమణి ! నీపాదముల నెత్తెదను. నామానమును గాపాడుము?

రూపా—పాదముల నెత్తుక నేమి చేసెదరు ?

గీ. సోదరినె సిగ్గులేకుండ ♦ జూదమందు

నోడిన మహానుభావుడ ♦ వొత్తెదనవె

ఆడువారల పాదాల ♦ నందుచేత

గలుగునే సిగ్గు ? యిదియొక ♦ ఘనతయగునె?

మాన—ప్రాణేశ్వరి! నామానమును గాపాడుము. నీకుఁబుణ్యముందును. నన్ను దిట్టిననుసరియే. నిన్ను బ్రతిమాలికొందును.

రూపా—మీకుమానమనియు నభిమానమనియుఁగూడఁ గలదా ? స్వసోదరీమణిని జూదమునందోడిపోవుట మానాభిమానము గలవారికృత్యమేనా? కుత్తుకనిండచావిక్షణికమేనియు మత్తునువిడనాడలేకుండుటఁ బౌరుషముగలవారి చెయ్యములేనా? వేశ్యాలంఘలులై యిల్లువాకిలనకఁ బ్రవర్తించుట సిగ్గుబిడియములుగలవారి లక్షణములేనా? రసపుత్రప్రీతిరలక్షణంబులఁ బరిత్యజించి నీచకృత్యములకు బాల్పడుటగౌరవనీయుల ధర్మమేనా? మీరొనర్చిన పాపంబున నేనుఁగూడ భాగముఁ బంచుకొనినఁగాని నాకు బుణ్యములేదుకాఁబోలును. మోక్షములేదుకాఁబోలును. కీర్తిప్రతిష్ఠలులేవుకాఁబోలును. చేసిన కార్యము చెడ్డదైనపుడు, బరులచే ఛీ యనిపించుకొనఁదగినదైనపుడు, హిందవమతధర్మవిరుద్ధమైనదైనపుడు దానినిసమర్థించుకొనుటకు నన్ను బ్రతిమాలకేమిచేసెదరు? అయ్యా ! ఒక్కతల్లిగర్భమునఁబుట్టితిరే, ఒక్కస్తన్యమునే గుడిచితిరే, ఒక్కచోటనేగుడిచితిరే, ఒక్కచోటనే బెటిగితిరే, ఆవిశ్వాసమైనలేదా? పాపభీతిలేదా? నదురు బెదురులేదా? అన్యమతస్థునకు నందులో నాగర్భకత్రిమతస్థునకు సోదరీమణిని కట్టిపెట్టి తలయెత్తుకొని తిరుగుదమనియేనా మీతలం

ఇదిగర్భనిర్భేదకమగు విషయముగాని మఱియొకటియూ? నీ
కార్యమునకెట్లు లనుమతించగలను? ఆమెతో నేమని వచింపగలను?
నాకునో రెలులవచ్చును? దీనిని విని యామె యేమనును ? మొన్నశివా
లయమునకుఁ బోయినపుడు గలిగిన యవశకుచమునకే భీతిలి యిం
తవఱకును విచారగ్రస్తయైయున్న నాకాంతతో నీవిషయమునుదెల్ప
నిదిసమయమా? ఒకరికిఁ దెలియకుండఁ జేయఁదగినకార్యమా? ఆమె
స్వతంత్రియా! పైనఁదలిదండ్రిలులేరే? నేనిట్టియకార్యమునకుఁ బూ
నుకొనినచో నాగతియేమికాగలదు? నాధా! నామనవివినుఁడు. పో
యినదైపోయినది. మీరింక నాతురుష్కునికంటఁబడకుఁడు. ఈవిషయ
మునుగూర్చి తలపెట్టకుఁడు.

మాన—కంటఁబడకుండ దాగికొనినంతమాత్రమున వాఁడూ
రకొనువాఁడా?

రూపా—ఊరకొనక నేమిచేయగలఁడు?

మాన—యుద్ధ మొనర్చియైనఁ జెట్లబట్టగలఁడు.

రూపా—ఓన్ ఇంతియేగదా ! తురుష్కులతో యుద్ధమునకే
జంకుచుండిరా ?

మాన—ప్రాణేశ్వరీ ! యుద్ధమనమాటలా ?

రూపా—మీయట్టి భీరులకు మాటలుగావు. పోటుమాని
నులకు మాటలే.

మాన—కాలహరణమొనర్చి నన్నుగవ్వముల పాలొనర్చుట
యేనా ? నాగతి నేమిచేసెదవు ?

రూపా—నామాటవినుఁడు. మీకేమిగవ్వములురావు, మీ
కేమియుదుర్గతిగలుగఁజోదు. మీప్రాణములకు నాప్రాణములడ్డువేసి
దను. మీరుభయపడనక్కఱలేదు.

మాన—నీవుభయపడవలదని చెప్పినంతమాత్రముననే నాకు ధైర్యముగలుగుననుకొంటివా ? నిష్కారణముగా వానితోకుగ యేమిటికి? ఎందఱునిహతులుగావలయును? ఎన్నిదినంబులు కష్టపడవలయు ? సూదరీమణి ! గోటితో, బోవుదాని నేల గొడ్డలి, బూనఁ జేతువు?

రూపా—ఏమికానున్నదో కానిండు. మీరుయిచ్చోటనుండి పొందు.మీతోడనిప్పుడు మాటలాడుటకుఁగూడ నా మనస్సాక్షియంగీకరించకున్నది. ఇదిగోటితోబోవుకార్యమా? మహా ఘోరమైనది. నీచాతినీచమైనది. ఈహేయకార్యముకన్న యుద్ధము నీచమైనదిగాదు. చూడుఁడు?

గీ. ఏఱులుగ రక్తమీయిలఁ ॥ బాఱుఁగాకఁ
గోట్లకొలఁదిగ జనమిలఁ ॥ గూలుఁగాక
రాజపుత్రవంశస్త్రీ తు ॥ రుష్కునొకనిఁ
జెట్టఁబట్ట నెప్పుటయన ॥ వట్టిమాట॥

మాన—అబ్బా ! ఏమిపౌరుషము ? ఏమిమానాభిమానములు? ఏమికిర్తిప్రతిష్ఠలు ?

గీ. దొడ్డిగావచ్చి కోటల ♦ దోచిమాన
వతులమని విట్టవీగెడు ♦ వారి నెల్ల
బలిమిఁగొంపోవునప్పుడీ ♦ వాక్కులెటకుఁ
బోవునో! వారిశౌర్యాన్ని ♦ ముందునబల॥

తురుష్కులు మునుపు అటులొనర్చినవారుగారా ? వారిప్రతాపనలము ముందుమనరసపుత్రవీరులు తాళగల్గిరా ?

రూపా—జయాపడయములు దైవాధీనములు, గెలిచినవారు గెలిచిరి. ఓడినవారోడిరి. ఆఁడువారలెవ్వరును తురుష్కులకులొంగ

లేదు. తమకవమానము సంభవింపనున్న సమయంబునఁ దమమానములఁ దామేకాపాడుకొనిరి. ఇంతయేల ?

గీ. ఎవ్వరునుగొని మీవలె ♦ యిట్టిపాడు
జూద మొకటినాడుచుఁదము ♦ సోదరినిఁదు
రుష్కునకు నంటఁగట్టఁగో ♦ రంగలేదు
పిఱికిపందలబోలెను ♦ దిరుగలేదు.

మాన—రూపావతీ! నాశ్రేష్ఠమున కిదియేనా సమాధానము ?

రూపా—నన్నేమిచెప్పమనియందురు ? ఈదురంతకార్యము నావెకుఁదెలిపి శాశ్వతముగఁ దలంచుకొని గృహించు పరాభవమును బొందుమనియెదరా? అత్తమామలచేతఁగంటించుకొమ్మందురా ? వంశమునందీగొప్పకళంకమును బెట్టుమందురా ? మతధర్మంబులమితి మీఱుమందురా? ఇతర పరంబులకుఁ జెడుమందురా ? నలువరిచే వేలుఁ బెట్టి చూపించుకొమ్మందురా ?

మాన—నేను నీప్రాణేశ్వరుఁడను. నా మాటవినవలదా? పతి యాజ్ఞ చాటవచ్చునా?

రూపా—మీసంభాషణమంతటితో గట్టిపెట్టుఁడు. ఎవ్వరైన విన్ననవ్వదురు. నేనుమీసతినైనందులకు నాధర్మములనేమియు మీఱుటలేదు. మాండుగూడమీఱును. ఇయ్యదిపతిచెప్పవలసిన కార్యముగాదు. సతులొనర్చితీరవలెననెడి విధాయకముగాదు. ఇట్టి హేయసంభాషణమొనర్చుచున్న మీచెంతనిలుచుమంటకే నానునంబంగీకరింపకున్నప్పుడు సతిధర్మములమాట నేలఁదలపెట్టెదరు ? సతియొక్క లక్షణములేవియో మీకుగుర్తున్నదా? అవివాహితను, సాటిరాట్కుమారీమణిని అందునను నానుబిడ్డచునాభర్తకాఁగ జూదము నంది డిప్పెనని యాబిడ్డనుగైకొనివచ్చి మీచేతులలోఁబెట్టి మీ

ద్వారా తురుష్కునివశము చేయుటయేనా సతియొక్కలక్షణము ?
ఇత సేని మీపట్టునువదలినన్నారావలంబకులై కీర్తికాంతనుజేబట్టు
దు - మఱియు.

గీ. రాజ్యరమవృద్ధి జేయుడు ♦ రాజపుత్ర
వంశమునకుగీర్తి గడింక ♦ పాటుపడుడు
మేచ్చజాతికిసెలవిడి ♦ స్వేచ్ఛగనుడు
హాయిగా సౌఖ్యముల బొంతు ♦ చలరుడగుడు!

అంతియేగాని యిదియేమి పని ? పూర్వమెవరోభీకులైరని, తు
రుష్కుజాతితో వైరంబునలదనియేమో ధర్మపన్నముల నేకరువుబె
ట్టుచు నన్నుఁ గూడపాపమున భాగంబుఁబంచుకొమ్మందురేల? ఆభీకు
లైనవాడుమాత్రమిట్టి దుర్జయములకుఁ బాల్పడిరో ? వారిచరిత్రము
ల మాత్రము మనము పఠింపలేదా ?

గీ. ఉదయసింహుడంతటివాడు ♦ యుద్ధమునకు
జంకి ధనమిచ్చి వారితో ♦ సంధిజేయ
యత్నములొనర్చినేగాని ♦ యధమమైన
పనిని నొనరింపఁగా బూను ♦ కొననచెపుము!

మాన—భీ! ఊరకొన్నకొలఁదియు నీవాగాడంబరము హె
చ్చుచున్నయది. ఓరూపావతీ! నేను సర్దరాబ్బను వశముచేసికొనలేక
నిన్ను బ్రతిమూలుకొనుచుంటినని తలంచితివి కాబోలు. ఏమో సామ
ముచేతఁగాగ్యము చక్కబడ గాయని యీవిధానమవలంబింప నీచూ
తుర్యమంతయుఁ గన బఱచితివి, చాలుఁ జాలు. ఇందులకుఁ దగినవిధ
ము నాకడలేకపోలేదు. తురుష్కులేవచ్చి కావలసిన కార్యక్రమ
మంతయు నడిపించినపుడే మీ మొగములపై గుడ్డలు వ్రేచు
కొందురులే?

యాపా—కానిండు. దై వని స్మృతమెట్లుండిన నట్టులనే జరుగును. అంతియేగాని యీపాతక కార్యముచేసేనొనర్పజాలను. ఆయకఖ్యాతి నేనుపొందజాలను. ॥

మాన—నీవీ కార్యమున నడుగుపెట్టనేవలదు. నేనేనర్పించును నిర్వహించెదనులెమ్ము?

(అని వెడలుచున్నాడు)

యాపా—ఇక్కడీతండెచ్చోటి కేగఁగలడు! (అలోచించి) తురుష్కజాతితో గూడి కుట్రలఁబెన్నుఁగాఁ గోలు! అహ! సర్దర్బా! నీకెట్టి దళరానున్నది. కానిమ్ము- ఆయుత్తమకాంతాలలామి కేయాపదరా కుండ శక్తివంచనలేని సహాయమొనర్చెదనుగాక?

(నిష్క్రమించుచున్నది)

తృతీయరంగము

—❦—

—❦ కేకిమహారాజును; చంద్రావతియు; ❦—

కేకి—చంద్రావతి! చూచితివా! కుమారుఁడువ్రాసిన యీ యుత్తరమును? (అనియుత్తరమిచ్చును)

చంద్రా—(చదివి) వాధా! చదివితిని. (తనలో) హా! మానసింహా! ఎంతవాఁడవైతివి. కన్నకడువగుటచే నీచెయిదంబులకు లోలోపలనే మృగ్గుచు నెంతదాకయురకున్నను చివరికిమహాకళకారమును గూడ నొనర్చితివా? తండ్రి! వనిత్రీవంతమైయలరారు రసపుత్రజాతి కెట్టికళంకమాపాదించితివిరా? కులమునకు వేటుపురువైపోతివే? ఇది వనికిమూలిన కార్యముగదా? స్వసోదరీమణిని తురుష్కుని వశమొనర్చుట మహాఘోరముగదా? యన్నయాలోచన మేమియులేకపోయి

నదా? కొడుకా! నీచదువులన్నియు నీవిధముగాఁ బరిణమించినవా?
నీశౌర్యధైర్య పరాక్రమములన్నియు నీవిధముగా గంగలోఁగలిపితివా?

రూపా—(ప్రవేశించును)

చంగా—రూపావతీ! చూచితివే! నీపెనిమిటియుత్తరమును,
(అనియిచ్చును)

రూపా—(చదివి) ఈవిషయమునాకు నిన్న నే తెలిసినది. నేనా
యన ననేకవిధంబుల మందలించి చూచితిని. కాని ప్రయోజనము
లేకపోయెను, ఇప్పుడిందులకుఁ గర్తవ్యమేమి యూహించితిరి?

శ్రీశీ—అమ్మా! రూపావతీ! వయసునఁజిన్న దానవైనను బుద్ధికి
నీతోడనమానమైనవారము గాము. నీపురాకృతపాపకర్మఫలంబున
నీకీభర్తదొరికినాఁడు. వాఁడెట్టి యవిసీతుఁడైనను నీనుగుణసంపదనే
చూచుకొని మేమానందవారినిధి నోలలాడుచువ్సారము. ఇప్పుడు
గత్యంతరముఁగూడ నీవేయూహించి మమ్మొకదరిఁజేర్చుము. రూపావతీ!

గీ॥ కొమరుఁడిటుచేసినందుకు ♦ గోపగించి;

తగిన శిక్షవిధించుట ♦ ధర్మమగును?

వానిలేఖననుసరించి ♦ వీరసుపుత్ర!

నిపుడు మ్రోచ్చునిచేతలో ♦ నిడఁగనగునో?

యేదియో యొండు వేనిర్లు ३ యింపుమమ్మ॥

రూపా—మామగారూ! ఇందులకు గర్తవ్యమును నేనాయూ
హించందగినదానను? పెద్దలుమీరు. చిన్నదాననునేను. అదియుఁగాక
మీప్రశ్నంబునకు నేనేమని సమాధానమియ్యఁగలను?

గీ॥ చేసికొనినభర్త ను గొప్ప ♦ శిక్షవేసి!

వెడలగొట్టుమటంచును ♦ వేడుకొనన?

విమలచరితను దీనుక ♦ వెల్లమ్రోచ్చు!

వశముఁజేయుమటంచును ♦ బలుకవలెన?

మామగారూ! ఇదమిత్రముని వచింపనమర్థురాలనుగాను. దీనికిమంత్రి
గారైన సమాధానమియవలయును. లేదా! మనసర్థగ్భయైవఁ దగిన
యోజనఁ జేయవలయును.

కేకి—అమ్మా! రూపావతీ! నీయోచన యుక్తియుక్తముగా
నున్నది. ప్రియసీ! చంద్రావతీ! నీవుపోయి అమ్మాయినిదీసికొనిరమ్ము?

చంద్ర—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి సర్దర్బాను తోడ్కొని
నివచ్చును)

సర్ద—నాయనగారూ! ననుస్కారములు. (అని దీనవదనముతో
నిలువఁబడును)

కేకి—అమ్మా! నీముఖము కళావిహీనమై యట్లున్న దేమమ్మా?

సర్ద—ఏమియును లేదు. మొన్న మేము శివసందర్శనార్థమై
పోయినపుడు గలిగిన యశకునమే నన్ను భీతచిత్తురాలినిగావించినది.
అప్పటినుండి యేమీ నామనంబొక విధంబుగానున్నది.

కేకి—అమ్మా! అంతమాత్రమునకే భీతిఁజెందవలయునమ్మా?

రూపా—మఱిదలా! నీవీయుత్తరమునుజదివియిందులకుఁగర్త
వ్యము నిర్ణయింపవలసియున్నది. (అనియిచ్చును.)

సర్ద—(చదివి) వదిలే! నేనిందులకుఁ గర్తవ్యమూహింపవలయు
నా? తెల్లిదండ్రులారా! నేనుపాపాత్మురాలను. కాఁబట్టియే నామూల
మునఁ దమకిట్టికష్టములు సంపాదించుచున్నవి. ఛీ! ఛీ! ఈ పాడుజన్మ
ను భరించుటకంటెఁ జచ్చుటయేమేలు. (అని బాకునెత్తి పొడుచుకొనఁ
బోవ)

రూపా—(అడ్డువచ్చి బాకులాగికొని) సర్దర్బా! ఇంతతొంద
రయేలనమ్మా! నీవు ప్రాణములఁబోఁగొట్టుకొని సంతమాత్రముననే నా
భర్తగుణవంతుడగువా? తనదురాచారములుమానునా? ఆయనక్రివర్త

నమునకు మీమందఱమును బ్రాణములను నీడవలసినవారమే. మీయి
 న్న గారుత్తరమువ్రాసినంతమాత్రముననే నిన్ను టాతండి, గారు వెంటఁ
 గొనిపోయి యూకుటిలునివశముఁ జేయుచురమ్మా? నీవేమో తెలివి తేటలు
 గలదానవని నీతోడయోచించినందుల కిదియటమ్మాఫలితము? మావా
 భిమానములు గలవారు, రసపుత్రవంశోద్భవులము గదాయన్న పౌరు
 షమున్నవారు, మనపూర్వీకుల శారవక్రతిష్ఠలు గాపాడుకొనవలెన
 నడి యుత్సాహమున్నవారు, తనప్రాణ, మాన, ధనంబులు శోణిత
 రూపంబుగా ధారవ్రాసి యైవవాతురుమ్మని యుబలాటమునకుఁ బ్ర
 తిక్రియఁగావించురుగాని నానికి జాకి, నీయన్నగారి యనత్తరముననుస
 రింతురే? ఈమాత్రప్రకారంబు నీకు లేకపోయెనమ్మా? మనమిట్టి సమ
 యంబున ధైర్యమవలంబించి నామైచ్చునకుఁ దగువరాభవముఁ గావిం
 చవలయును. మొగముపై గుడ్డవైచుకొని వలాయనంబగునటులఁ
 జేయవలయును. మనకాలపువారిలో సెబాసనిపించుకొనవలయును,
 అంతియేగాని యిదివెట్టియాలోచనకాదమ్మా?

సర్ద—అట్లయిన నోవనినెగారూ! మీశూజ్ఞ ననువర్తింతును.
 ఇట్లుచేయుదము. (అనిశివిలో నేడియోచెప్పి) నాయనగారూ! మీగు
 అన్నగారియుత్తరమునకుఁ బ్రత్యుత్తరముగా నీయుత్తరమందినదనియు,
 నీకోరికచొప్పున నారహినుత్థానునకు మనసర్దర్భా విచ్చటకుఁబంపిద్దుఁ
 డనై యుంటిననియు, నిందులకు మనసర్దర్భాగూడ సంగీకరించెననియు
 నేటిరాత్రి వదిగంటలగుసరికి దుర్గాలయముకడ మనసర్దర్భా సిద్ధముగ
 నుండుననియు, నాతఁడువచ్చి తీసికొనిపోవచ్చుననియు"వ్రాసివచ్చెడు.
 పదఁకడి కర్తవ్యము మనమూహించుకొనవచ్చును.

కేకి—తల్లీ! సర్దర్భా! నీయాలోచనమేదియో నాకువినిపింపు
 మమ్మా?

సర్ద—నాన్నగారూ! నాయూలో చరమున కేసున్నదండీ! నేను
చు రూపావతియూఁ బదిమంది సైనికులతోఁ గూడఁబోయి దుర్గాలయము
కడ వేచియుంచుము. నన్నుఁ గొనిపోవుటకై రహిమత్తానుఁడును వాని
కుట్రదారులును రాగలరు. వారినందఱి బంధించి మీసముఖమున
నిలువఁబెట్టింతుము. అప్పుడుమీచిత్తానుసారముగ వారికిఁ దగినదండన
మునువిధించవచ్చును. అమ్మా! ఏమందువు?

చంద్రా—తల్లీ! నేనేమందుకమ్మా! మనమాదుర్మార్గునకీప్రతి
క్రియఁ గాపింపవలసివచ్చే! కాని యాదువారముగదా యని సందేహం
చుచుంటిని.

సర్ద—అమ్మా! ఆదువారమైనచో భయమటమ్మా?

అ|| వె॥ చేత బాకులుండ శివుఁడెగాదువారియె
గాదుకాలయముఁడె శి గాదువారి
యబ్బలైనఁగాని శి వాడలెత్తి పారలే?
మాటలొక్కొక్క! యెరులు శి మమ్ముగెలువ ?

గీ॥ కంఠగతప్రాణమున్నంత శి కాలమెప్పుడు
మమ్మున్నెల్లశియింపఁజాలుదై శి ర్యమ్మగలుగు
వారలుండరు రసపుత్ర శి వంశపౌరు
వంబుఁజపిజాడఁదగు సాహ శి సాబుగనరు॥

నాయనగారూ! ఆలసింపనేల? తామిప్పుడే నేను విన్నవించినటుల లేఖ
వ్రాసి యన్నగారి కడకుఁబంపుఁడు; (తనలో) అన్నా! మానసింహా!

గీ॥ పుట్టితిమి యొక్కతల్లి క శి ద్భవను యొక్క
చోటఁ బెట్టితిమి మొకచోట శి నాటలాడి
కొంటిమట్టిప్రేమమునెల్ల శి మంటిపాలు

న తీ స ర్గ ర్భా.

జేసిఁ న్నుక మ్లేచ్చుని శ చేతఁ బెట్టఁ
దలఁతువేయింత కఠినంబుఁ శ దలఁచినీవు!

ఓమ ద్యరసమా!

గీ. వావివరుసఁదలంపని శ వానికరణఁ
జేసి, ద్యూతంబునకుఁ దార్చి శ జెడ్డతనము
జా పుకొంటివి యియ్యది శ పాపమంచుఁ
దలఁపవైతివి నీతిని ♦ నొలఁగినీవు.

గీ. సర్వకాలము సన్నుఁ బో ♦ వణముఁజేయు
మ్లేచ్చజాతిపంచలనుండి శ మెలఁగలేక
ప్రాంధవుల యొద్దనేమి సా ♦ ఖ్యంబు పడఁగ
సాహసించితో మద్యర ♦ సంబనీవు.

కేకి—అమ్మా! అట్లనే పంపెదను. ఈవిషయమును మన మం
త్రిగారగు విక్రమసింహునకుఁ గూడఁ దెల్పుట యుక్తము గాన పాని
నిప్పుడే రావించి యట్లా నర్తును. నీనింక దర్బారునకుఁ బోమెదను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

సర్ద—రూపావతీ! నీవు వాతోఁ గూడవచ్చెదవా?

రూపా—ఏలరాకుండునమ్మా?

సర్ద—అట్లయినచో మనమింకఁ బ్రయాణపన్నా సాముననుం
డవలదా?

రూపా—అవశ్యముగనుండవలయును.

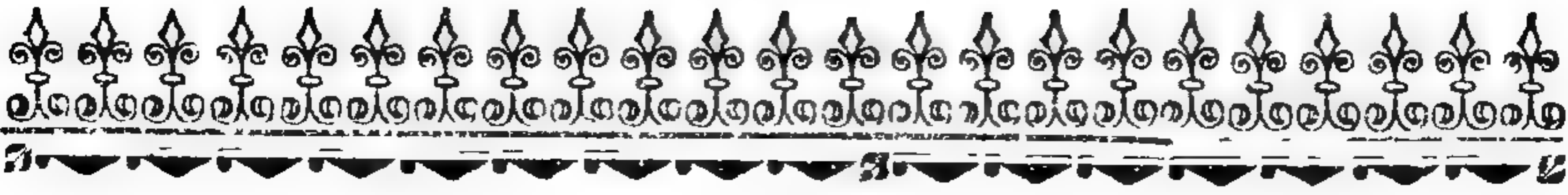
చంద్రా—తల్లీ! సర్దర్భా! కోడలా! రూపావతీ! మీరిద్దఱు
ను జిన్నవాండ్లే. కడుజాగరూకతఁ గలిగి మెలంగవలయునునుడి?

రూపా—అత్తగారూ! అందునఁ గూర్చి మీరెక్కువగాఁ
జెప్పవలయునా? మనమింకఁ బోవుదమా?

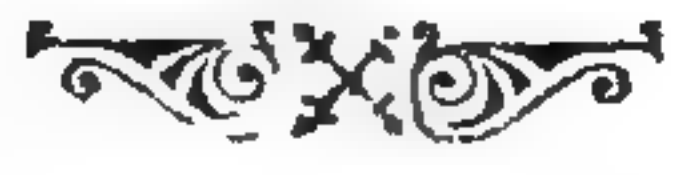
చంద్రా—మంచిది.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

శ్రీమద్భగవద్గీతా



సతీసర్పర్పా



తృతీయాంకము.

(కేకిమహారాజు, విక్రమసింహుడును, బ్రహ్మేశము)

కేకి—టరీ! ఎవడరా! అక్కడ!

కంచు—(బ్రహ్మేశించి) దేవా! అజ్ఞ.

కేకి—బంధితులైయున్న యాదుర్మార్గుల నందఱిని బ్రహ్మేశు బెట్టుము?

కంచు—చిత్తము (అని వెడలి రహిమత్థానుని వడరుని, మానసింహుని, విశ్వనాథుని వెంట నిడుకొని వచ్చుచున్నాడు)

కేకి—మంత్రీపుంగవా! అంతఃపుర ద్రోహులు శిక్ష శిరశ్చేదనమే గాన నటు లొనర్ప నుత్తర వానంగుచున్నాడను. కాన వీరితలలు తీసివేయునటుల దలవరుల టిత్తరువులిచ్చి వంపివేయుడు)

రూపా—(చివాలునఁ బ్రవేశించి) మామగారూ! (కాళ్ళపైఁబడి.

గో. ప్రేముడిని నాకుఁ బతిభిక్ష • పెట్టివనుపు
కుంకుమను నిల్పుమని వేడి • కొందుమిమ్ము
కన్ననుతుని సంతలు జేయఁ • గతిచులంచు
వలుపురనుకొన నవ్వల • పాలుగారె!

కేకి—అమ్మా! రూపావతీ! నీవేల నడ్డువచ్చెదవమ్మా! వీడు నాకొమరుడా? నీభర్తయూ? రసపుత్రుడా వీడు? అవిశ్వాసమే వీడి కున్నచో, ఆప్రేమావాత్సల్యములే వీడికున్నచో, వీడినాశములయం

దు రసపుత్ర వీరరక్తమే ప్రవహించుచున్నచో, వీడికి మానాభిమానములే యున్నచో, తనస్వసోదరీమణిని యీ పాచ్ఛాధమునితో జూదమాడి యోడిపోవునే? ఈదుర్మార్గుడు నాకు గొడుకని చెప్పుకొనినను సిగ్గుగా నున్నయది. ఈరసపుత్ర జాతియెండివృటివలకుఁ ద్రాగుఁబోతులుండిరా? జూదరులైనవారుండిరా? తమకులధర్మముల మితిమీరిన వారుండిరా? ఇట్టి కొడుకుండిననేమి? లేకున్న నేమి? అమ్మా! యీపావతీ! నీకనువుకుంకుమను నిల్పుట వంశప్రతిష్ఠను నిల్పుటకన్న నెక్కువదిగాదు. ఎంత కాలము మన మీదుర్మార్గు నదుపాజ్ఞలు లేక మెలంగనిచ్చెదము? కొట్టెడియీడా? తిట్టెడియీడా? మీసమును గడ్డమును వచ్చినవే. ఐదు వత్సరములకొడుకుండెనే? ఏలబుద్ధిలేక పోయినా? తల్లీ! నీకేలొట్టును రానీయనా, నీవే నాకొడుకువనుకొందును. ఈసామ్రాజ్యమునంతటిని నేడే నీకొమరునకిచ్చి వేసెదను. మఱియు నీవేమి కోరిననది గుచ్చెదను. అంతియేగాని యీహీనుని, యీచండాలని, యీకిరాతకుని, యీవంశవాశకుని తమింపుమని నన్నెన్నందును గోరకుము. వీరిని తమింగుటయనఁ ద్రామబామును బ్రక్కలోఁ బరుండఁ బెట్టుకొనుటయేనుమా ?

యానా—మామగారూ! ఈయనిన మాటలు చాలవా? ఇంతకన్న మానాభిమానముఁ గల వారికి వేరుశిక్షలు గావలయువా? గాన నాప్రార్థన నూలించి రక్షించఁగలందులకు వేడుకొనెద.

విశ్వ—(తనలో) ఎంత చెడ్డా పెల్లా! గనుక అభిమానమట్లా యేడిపిస్తుంది. నన్నుఁ జూచి జాలిపడే వారెవరు? నన్ను రక్షింపుమని చెప్పేవారెవరు? (మానసింహునితో రహస్యముగా) మిత్రమా! నీరొట్టె నేతిలో కడుతూవుంది. నాగ తేమి?

మాన—(కనునన్నుఁ జేయుచు) ఉండవోయ్! అంతవలకురాని?

విశ్వ—నరే నరే. నీ దీభాము. మొదటినుండియు నిన్నే

నమ్మకొని యున్నాను. గురువును. నన్నవ్యాయముఁ జేయ వద్దనున్నా?

కేకి—ఏమిరా? మేచ్చాడనూ! చాడి కింగితము లేకపోయిన ను నీవైనఁ జెప్పుకపోతివా? ఇట్టి హేయకార్యము లొనర్ప సమర్థుడవనియే గాబోలు నుల్తానువాడు నిన్ను వజీరుని గావించినది. నీకు సర్దర్బాను నివాహమాడవలెననియే యున్నదా? ఉరికిఁ బాల్చుడుదమని యున్నదా ?

రహి—మహారాజా వారీకి సలాంగొట్టి సెప్తాయ్. మాపానా ల్వాడికి చెమించుకొన్నారూ అంటే మాదీ చెంపల్వాడ్కి హిట్లాబుద్దీ సెప్పీ హల్లాకటాచ్చమ్ తల్పుకోని యింటికి పోతామ్. మాకీ చెమించాల్వా మాహారాజ్. మీఖానూర్తెల్వారీకి మాకీ సలాం సెప్తాయ్. మాకీ పెల్లి సాటన్ రాజా.

వజీ—మహారాజాకీ హైసాబోగో?

మంత్రి—రాజేంద్రా! స్థితిగతుల్లిస్తున్నవి.

కేకి—చిక్కమసిహా! నేనును నదియే యోజించుచుంటిని. నూ పావతికోరికెతిరస్కరించలేకుంటిని. ఒక్కరి నేపదలినచోఁగన్న కుమారుఁ డెంత యవినీతుఁడైనను వారి యెడఁ బక్షపాతము వహించి వదలిపెట్టి మిగతవారిని శిక్షించితినిని గేలిసేతురు ?

మాన—కాఫుననే యోతండి: నేను గావించిన మహాపచారమునకు- నానుష్ఠాని ర్తనమునకుఁ బశ్చాత్తాప పడుచుంటిని. నాకీయ వమానము చాలును. వేతేతలఁ దీయించవలయునా? ఈమువ్వరును చిద్దోషులు. ఈవిషయమునదోషిని నేను గాని వీరుగారు. కోరినరీతిఁబం దెమున కొప్పుకొనిన నేను శిక్షింపఁబడవలయునుగాని వీరు శిక్షార్హులుగారు. కానఁదమకటాక్షమును జూపింపఁదలఁచిన మానలుపురిపై నఁ జూపించుఁడు. లేనిచో వీరిమువ్వరిపై ననైనఁ జూపించి తలవరులచేత

నాతల సరికించుటకంటె మీరు మీచేతులతోడనే వాకంతము నుత్తరించుడు.

విశ్వ—(రహస్యముగా) బలే టోపీగొట్టావోయ్. ఇదీ యెత్తుపైయెత్తు. చుట్టి ధ్వజమెత్తి నామన్నమాటే.

మాన—తొందరపడకోయి. (అని రహస్యముగాఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నాఁడు)

విక్ర—రాజేంద్రా! తమ యాలోచనము బాగుగనే యున్నది. వీరి నిశ్చిహ్నమవదలుటయే యుత్తమమైనపద్ధతి.

కేకి—మీరొచ్చినది మహాపచారమైనను పశ్చాత్తత్త హృదయమైసండున విడిచినారము. ఇక జాగరూకులై మెలంగుఁడు. పొండు.

(దోషులు నలుగురును నిష్క్రమించుచున్నారు)

రూపా—మామగారూ! తమ యమూల్యోపకారమునకీదా సురాలిపందనశతములఁ గైకొనుఁడు?

కేకి—అమ్మా! రూపావతీ! ఈవిషయమునందు నీమాటవినకఁ దప్పినదిగాదు. నా శంతమాత్రీ మీదుఁ గ్రొంగుల వదలవలయునను తలంపలేదు.

విక్ర—దేవా? దేవరవారితో నొక విషయము విన్నవించుకొనదనను గ్రహింపుడు. మానసింహుఁడు మఱియు వాష్టేచ్ఛుని సహవాసముఁ జేయక మృతఁడను. ఒకవేళ సతఁడూరకుండిన నారహిమత్థానుఁడూరకుండ నిచ్చువాఁడుగాదు. ఏనమయమునకే యాపదఁదెచ్చి నెత్తిపైఁ బెట్టువాఁడో మనము మెలకువఁ గలిగి యుండుటమంచిది.

రూపా—అంత ప్రమాదము. రానేగూడదు. ఒకవేళ వచ్చునే చూడుఁడు!

గీ. ఆడువారమైనను గాని ♦ యట్టిసమయ
మబ్బినప్పుడు వెనుదీయ ♦ మయ్యమేము

శక్తికొలది మాసాహస • చర్యఁజూపి

శాత్రువుల తుళ్లడంప మే • సంగరమున

భర్తగారింక మీఁదనట్టి సాహసమునకుఁబూనుకొనరని నాకొక
వెట్టినమ్మకము. మఱల నీయవివేకమునకే పాల్పడినచో నీతడవ నేను
మాత్రమూరకుందునా? అప్పుడేని నాసాహసమును మీరు మెచ్చుకొ
నకుందురా?

శేకి—తల్లీ! నిన్ను మెచ్చుకొననిదెప్పుడమ్మా! నీవృద్ధయమునే
నెఱుంగనిదియా! అంతఃపురముమాత్రము జాగ్రత్తగా జూచుచుండు
భారమునీది, మంత్రీపుంగవా? మనమింకఁ బోవుదమా?

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

—
(ద్వితీయరంగము.)

(సర్దర్బా నిమరించుచుండును)

రూపా—(త్వరితగతిఁ బ్రవేశించి) సర్దర్బా! సర్దర్బా! నిమరిం
చుచుంటివేమమ్మా! (నెమ్మదిగా దగ్గఱకుఁబోయి) సర్దర్బా! సర్దర్బా!
(కొట్టితేపుచు) లెమ్మలెమ్మ?

సర్ద—(కన్నుల నలుపుకొనుచులేచి) ఎవరువారు? వదినే! నీవే
నా! ఏమమ్మా! ఇంతఅర్థరాత్రి లేపుచుంటివి?

రూపా—అర్థరాత్రియేమి! లెమ్మ! లెమ్మ! తురుష్కసైన్యము
లోనఁ బ్రవేశించుచున్నది. బాకునుదీసికొనుము. ఆగుమ్మముకడ సిద్ధ
ముగనుండుము. నేనీగుమ్మముకడ సిద్ధముగనుండెదను.

సర్ద—తురుష్కసైన్యమే?

రూపా—కేకలవేయకుము. నెమ్మదిగమాటలాడుము. ఎవరై

ననుసరే ముందు వక్షస్థలమందు బొడుపుము. బాకు విషపూరితమై యున్నదికదా?

సర్ద—బాకు విషమిళితమై యే యున్నది.

రూపా—లెమ్ము. లెమ్ము. సమీపించుచున్నారు. సందడి వినఁ బడుచున్నది.

(చెటియొక ద్వారముకడఁ గావలిఁగాయుచున్నారు)

(నలుపురుతురుమ్మలు రాగఁ వారిని బాకులతోఁ బొడువఁగూలు చున్నారు.)

రూపా—సర్దరాబ్బ! మఱచితిని. లోనఁ గుమారుఁడొంటరిగఁ బరున్నవాఁడు. వాని కేయూవదరాకుండ నీవుబోయి కాపాడుచుండుము? నేనీరెండు ద్వారములను గాపాడుచుండెదను ?

సర్ద—మంచిది (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

రూపా—(వహారా చెలాయించుచుండ మానసింహుఁడు ప్రవేశించి లోన కడుగువెట్టయత్నించును)

రూపా—(పొడవఁబోవ)

మాన—ఎవరిని పొడిచెదవు! రూపావతీ!

రూపా—ఓహో! తమరేనా! ఎక్కడికి నాడావుడివ్రయాణము ?

మాన—లోపలకు.

రూపా—ఎందులకు ?

మాన—సర్దరాబ్బకొఱకు.

రూపా—సర్దరాబ్బతోడ నీయర్ధరాత్రియం దేమిపనియున్నది ?

మాన—నీవ్రశ్నలకుఁ దగు సమాధాన మీయనవసరములేదు. అడ్డములెమ్ము?

రూపా—అట్లుచేయ నీలులేదు.

మాన—వీలులేదా! (అని ఖడ్గమునుదూసి పై కెత్తుచున్నాఁడు)
 రూపా—అవుని మీచేతిమీఁదుగ నొనర్చియే లోనఁబ్రవేశిం
 పుఁడు. అంతియేగాని యీరూపావతి జీవించియుండఁగా లోనికిఁబోనీ
 యదు.

మాన—రూపావతి! ప్రాణముల నేలఁగోల్పయెదవు? నేను
 నాప్రతిజ్ఞదాటువాఁడనుగాను, రహిమత్థానునకు సర్దర్బానునువృద్ధి
 యేతీరవలయును. వృధాగా నడ్డమేలవచ్చెదవు? ఏలఁజెడిపోయెదవు?
 నీవు నాకర్థాంగలక్ష్మీవగుటచే నింతగాఁ జెప్పవలసివచ్చినది.

రూపా—అవును. నిజమే మీరు నాకుపతులగుటచేతనే యెత్తి
 నబాకును క్రిందకు దింపవలసివచ్చినది. లేకున్నచో నీవఱకే యొకరి
 కొకరిసంబంధము లేకుండెడిది. అర్థాంగలక్ష్మీనిగదా? మీరు పూనికొని
 నదురుద్యోగము వారక హేతువైనదిగదా? వినయాపూర్వకముగ మంద
 లించితినిగదా? కాపలసిన తలవంపులన్నియు నై నవిగదా? నలుపురినో
 శృలోఁ బడితిమిగదా? ఇంతటితోనైన నాపూనికను విరమించుకొనకఁ
 దురుష్కులకుఁ దగునలహలనుసంగి యింతఘోరకార్యమునకుఁ దెగిం
 తురా? కుత్తుక నుత్తరింపుమని మీతండ్రిగారాజ్ఞనుసంగినపుడు వరు
 వెత్తుకొనివచ్చి “ఘామగారూ! పతిభిక్షఁబెట్టుఁడు. నన్నుగరుణించుఁడు.
 వారికమీఁదనీ హేయకార్యమును విరమించుకొందుర”ని ప్రాధేయఁ
 బడ వారు నామాటలవిశ్వసించి మిమ్ములవిడుదలఁజేసినందులకుఁ దాము
 చూపినకృతజ్ఞత యాయిది? ఆహ! ఏమి మీమతాభిమానము? ఈత
 లవంపులుకడలేక, యీయమానుషకృత్యంబులఁ గంటితోచూడలేక,
 మీపిపరీత చెయ్యములను సహింపలేక రసపుత్రకులంబునకుఁగళంకము
 గూర్చలేక, పూర్వులపక్కిని విడలేక, మానాభిమానములద్యజించలేక,
 యీమహఘోరకార్యమున భాగమును బంచుకొనలేక, సాటిరాల్కు

మారిని నాచేతులతో మీవశముచేయలేక, మీపాపపుహస్తంబున ననువులఁ బాయలేక, వీటినన్నిటిని మించిన ఘోరదుర్గతులు నన్నావరించినను నాత్మహత్యయే మంచిదని నిశ్చయించుకొని యిదే యీనావిష పూరితమగు బాకుతో పొడుచుకొని ప్రాణముల వదలుచున్నదాన. మిమ్ముల మఱియొకతూరి హెచ్చరించుదాన. నాయావశ్యకతయెమీకున్నచో, నాతోఁగూడ మఱికొన్నిదినంబులు సుఖంపవలెననెడి యభిలాషయెమీకున్నచో, నాపైనిమీకు ప్రేమావాత్సల్యములేయున్నచో, నామాటయేమీరువినిఁదలఁచుకొన్నచో మీరొనర్పుచున్నదిదుర్వ్యాపారముగఁ బాయనెడి పశ్చాత్తాపముమీకుగల్గినచో, మీనాథములయందు రసపుత్రప్రీతరక్తమేవ్రసహించుచున్నచో, నాకూర మ్లేచ్ఛులుమన రసపుత్రజాతికెంతదగ్గఱుటయులో యోజించి వారిదుర్జయములనే స్మరించుకొని యిప్పుడేని జాగ్రతపడినచో, మీరూపావతి మీకుదక్కఁగలదు. మీరు నామాటవినక నాయాత్మహత్యకే మీరంగీకరించినచో నామరణానంతరమే మీకు స్వేచ్ఛచిక్కఁగలను. అంతియేగాని.

గీ. బాకునాచేత నున్నంత శ్రవణకు నాదా

ప్రాణములు నిల్చియున్నంత శ్రవణకు మీకుఁ

గాని యాపురారికిగాని శ్రవణకరుగ

వలనుపడునని తలఁచుట శ్రవణభ్రాంతి॥

గీ. కేకిమహారాజకూతురు శ్రమీకుఁదక్క-

వలెనటన్న రూపావతి శ్రవణములనుఁ

దీసియా మీఁదమీస్వేచ్ఛ శ్రదిరుగుఁడయ్య

విజయుఁడ్కిని గొనుఁడయ్య శ్రవెడలుఁడయ్య॥

మాన—వినదా! నీయుతన్యాసము పూర్తియైనదా? ఇంకేమి

నమిగిలినదా? ఓరూపావతీ! నామనోభిప్రాయమును నీకుస్పష్టముగా

ఁదెలిపెద నాకర్ణింపుము.

గీ. అత్మహత్యకుఁ బూనితి ♦ వనుచు వెలువ
సోదరీమణియని దయ ♦ జూడనామె
వారివని నీదుమాటల ♦ నసలెసరకుఁ
జేయ ద్యూతము నందోడి ♦ పోయినట్టి
కాంత నెటులైనఁ గొనిపోయి ♦ ఖానుసకు న
మర్పణమొనర్పవలె దీని ♦ నాపఁజాల!

గీ. కఠిన నెడిలక్ష్యమున నను ♦ వదలినసరె
ఖడ్గమునకు శీర్షంబునుఁ ♦ గానుకనిడి
స్వేచ్ఛనిచ్చినసరె యెటు ♦ చేయఁదలఁచి
నాపు శీఘ్రంబ యటలెయొ ♦ నర్చునఁబలా!

రూపా—అర్యా! మీమనోభిప్రాయమిదియూ? సరియే; మీ
కును నాకును ఋణమాదీటిపోవుచుండ నేనేమిచేయఁగల్గుదును?
మీకు స్వేచ్ఛనీయ లేదనియు మీప్రాణముల నిష్కారణముగ నేనుదీసి
తిననియు నకువాదమునాకేల? ఈమహాకవచముల నేనుడిలో వేసి
కొనివంశమునకు నేనుగళంకముజేసేల? ఎవరికర్మమును వారనుభవించి
తీరవలసినదని విధిస్పష్టముగ దనవ్రాతచేదెలుపుచుండ దానిని నె
వ్వరుదప్పింపఁగలరు. నేను మీకుఁ జెప్పవలసినదేమియులేదు. నా
చుట్టకుక్కములెవ్వరికినిఁ జెప్పవలసినదేమియులేదు. ఇదిగో నాబాకే
యిలాలోకమునకు నన్నుఁ గూర్చినవార్తలన్నియుఁ దెలుపఁగలదు.
హా! సర్దర్బా! నిన్ను విడచియేగుచున్నాను. హరహర మహాదేవ! హ
రమహాదేవ! (అని బాకుతోఁ బొడిచికొని ప్రాణముల విడుచుచున్నది)

మాన—వదలిపోయినది. శనివదలిపోయినది. కావలసినంత
స్వేచ్ఛ చిక్కినది. సర్దర్బా! ఎందుఁ బోయెదవు? ఎందుఁబోయెదవు?
(అని లోనికిఁ బరువెత్తుచు, సైనికులారా! రండు. రండు. ఇదియె సమ

యము (అని నిష్క్రమించి సర్దరాబ్బను సంకెళ్ళువైచి తనకుమారుని చేతులతో నెత్తుకొని ప్రవేశించుచున్నాడు)

సర్ద—అన్నా ! ఇట్టి యమానుషమైన కార్యమునర్హుటకు నీచేతు లెట్లాడినవి? నేను నీచెల్లెలినిగానా! నీవు చేతులమీదుగ నన్ను బెంచలేదా? నన్నీవిధముగ బంధించుట నీకు న్యాయమగునా?

మాన—ఇప్పుడు న్యాయాన్యాయ విచారణమెవ్వరికిఁ గావలయును. నోరుమూసికొని నడుచుము?

సర్ద—నేను నోరుమూసికొని నడువవలయువా? ఎంతకఠినుఁడవు? ఎంతక్ూరుఁడవు? కాకున్నచో నాయవస్థ మాటనట్లుండనీ-కన్నకుమారుని యావిధముగా బంధివలె నాకుచు నడుచుచుందువా? నీ హృదయము పాషాణమిలితమైనది. నీవు రసపుత్రుఁడవా? కావు. కావు కటికివానికి బద్ధించవలసిన వాఁడవు. (అటు నిటుఁజూచి గూఢావతి శవముచు గరుఁగొనివచ్చె) ఓరీ! అధమాధమా ! ఎవడురా? యింత ఘోరకార్యమున కొడిగట్టినది?

మాన—నడచెదవా? వదరుచు నటులనే నిలువఁబడియెదవా ?

సర్ద—ఏమిరా? కూర్రా! ప్రేతెదవు? నామాట నీకు వదురులుగా జోచుచున్నవా? మూర్ఖా !

సీ. త్రాగుడునేర్చి తు ♦ రుష్కజాతినిఁగూడి

కులధర్మముల నబ్ధి ♦ గలిపినాను

మాయజూదమునందు ♦ స్వీయసోదరినోడి

యందరిలోనిందఁ ♦ బొందినానొ

కఠినశ్వమున స్వీయా ♦ శాంతామణిని నిట్లు

నేలపై బడఁగొట్టి ♦ నగడినాను

కన్నకుమారకుఁ ♦ డన్నజాలియెలేక

నావిధిబంతిగా ♦ నాడినానొ

నేనమానుష కార్యముల్ ♦ నీవలె నొన
రించి సిగ్గింత లేకఁ జ ♦ రించినా నె
నదురు బెదరు లేకుండఁగ ♦ వదరుచుంటి
ననుచు నన్నేలరా యన ♦ ద ధమచరిత.

రసపుత్రాంగనల కందఱకు శిరోమణియై వెలుగొందు యీనుగుణల
లామను దక్కించుకొందువురా? మహాపాతకములన్నియు నీమొగము
మీఁదఁ దాండవమాడుచుండ నీకిట్టి బుద్ధులు పుట్టకేమగును? రాజపు
త్ర) సంస్థానమునందుఁ బుట్టిన కుక్కకైన విశ్వాసమున్నది గాని నీకు
మాత్రము లేకున్నది. చేతులకు జోడుఁదగిలించి యంతటి రచ్చలో
నిరువైపుల భటులుగావలిఁ గాయుచు నిలువఁబెట్టినపుడు. తండ్రిగారు
శిరచ్ఛేదన మొనర్పవలసినదని యాజ్ఞ నీయ నీప్రాణముల రక్షించిన
మానినీమణి యెవరురా? ఇంతలోనే కృతఘ్నుడవై పోతివిగా?

మాన—ఇదియేనా నాప్రాణ సంరక్షణముఁ జేసినది (అని భా
ర్య శవయును కాలిఁగో దన్నుచున్నాఁడు)

సర్ద—(అతికోపముతో) నీకు వినాశ కాలము దాపురించినది.
అసతీమణియును రూరకఁజోదురా మూర్ఖా! అసువులఁ బాసి నేలపైఁ
బడియున్న యీసాధ్వమణిని కాలిఁగో దన్నదవటరా? నీకాయ
భస్మీభూతము కాడేమి? నీకాయువు సరిపోవడేమి? ఆభగవానుఁడు
తనకన్నుల విప్పఁడేమి? ఆకాలుఁడు తనపాశముచే నిన్ను బంధింపఁడే
మి? “పాపీ చిరాయు” వనినట్లు నీకే యాయుర్దాయమును బెంపుఁడే
యచుండ నేమిరా? ఛీ! ఛీ! మొగముఁ జూడరాదు? నీతోడ భా
షింపరాదు, నీకలుషములన్నియు మమ్మలఁ గూడ వావరింపఁగలవు?

గీ. నడువరాకూర ! చెఱిలోన ♦ నిడరమూర్ఖ
నడువరా! పాపి! మ్లేచ్ఛుని ♦ కిడర తుచ్ఛ

నడువరా! దోహి! ఫలితంబు † గుడవరా! దు
రంతకి! యివన్నియును నీదు † అంతమునకు
సాయకుడులేర! యిద్ది ని † శ్చయములేర.

(అనుచు నడుచుచున్నది)

మానసింహుడును (వెంటనడుచుచున్నాడు.)

తృతీయరంగము

చేటసాల

రాజసిం—తాతా! ఆకలి యగుచున్నది.

కేకి—నాయనా! కొంచెము తాళుము. (తనలో) ఆహా! ఎంత
దురవస్థ సంభవించినది. అంతటి రాజునై సకలమును గలిగియుండి
యు నేడొక్క బాలునకింత యాహారమును గూర్చజాలని నిర్భాగ్యుఁ
డనగుదునని తలచితివా?

రాజసిం—తాతా! చూడు నాపొట్ట ఆకలికెట్లు కొట్టుకొను
చున్నదో?

కేకి—(చూచి) నిజమేనోయి నాయనా?

చందా—హా! కుమారా! నీకెన్నిపొట్లు వచ్చినవిరా!
నాయనా?

గీ తల్లినిన్ గోలు పోతివి † తండ్రియెందు
కక్కటకు రాకపోయెను † అన్నినీకు
వేళకున్ గూర్చువారము † విధివళతను
గాఱలోనిట్టి కడగండ్లు † గడువవలసె.

(అంతలో భటులు హారమును దీసికొనిరాగా)

రాజసిం—(చినాలున సంతులనమున్న రొట్టెదీసికొని) తాతా!
నేనీరొట్టె దిందును!

కేకి—(లాగుకొని) నాయనా! నీవీరొట్టాఁ దినఁగూడదు. ఆరొట్టలును హఠమును యరులచేఁబంపఁబడినవి. అయ్యవి విషపూరితములై యుండును, నాయనా తినకుము. నీవు కొంచెముసేపు నిదురఁబట్టిం చుకొనుము. తండ్రి! ఇంతలోనే నీ కాహారము రాఁగలదు.

రాజ—నేను నిద్దురఁ బోయెదను గాని నేను లేచుసరికి హఠమును దెప్పింతువా?

కేకి—అహ! తప్పకఁ దెప్పించుదును.

రాజ—అట్లయితే నేను నిద్రఁబోయెదను. (వరుండును)

కేకి—నుందరీ! చంద్రావతీ! మనగతి యిటుల వచ్చినది. నీ కాన్పుఫలిత మీరూపుగాఁ జరిణమించినది. ఆనుగుణలలామ' ఆనురూపసంపద, ఆమానవతీ శిరోమణి, వాగారా బంపు కోడలు సమయమునకు వచ్చి నాయుద్యమమును విఫలమొనర్చినది గాని లేకున్నచో మనకీపాట్లు రాఁగలవా? నేనటుల నీకుమారుని యాకటిబాధను దీర్చఁగలను? ఓచంద్రావతీ! ఈదుర్మాత్తుఁడు. ఈఛండాలుఁడు మనకుఁ బుత్రుఁడై జన్మించినా? ఓరీ! కూరా? మానసింహా!

గీ. తల్లిదండ్రుల యెడలఁ గృతఃకర్మముఁడవయి
చెఱచునుంతు వెయిటుల దుఃఖములనీవు

అవును. నీవు కృతఃకర్మముఁడవే.

గీ. ప్రాణరక్షణఁ జేసిన ధర్మము నయిటు

జేసినదురాత్ముఁడవు యేమి ధర్మము లేవు!

చంద్రా—ప్రాణేశ్వరా! మనకీ చెఱచుండి విముక్తి యెన్నడు?

కేకి—ఈశ్వరునకనుగ్రహ మెప్పుడు వచ్చునో అప్పుడు.

చంద్రా—ఈశ్వరునకనుగ్రహమనుదిన కలదా ?

కేకి—లేకేమి ?

చంద్రా—ఉన్నచో !

గీ. నిరపరాధులమంచుక్కిమ ♦ న్నించి న్యాయ
పాలనమొనర్పఁ జొక్కొ దై ♦ వంబుమనల
సాధుశీలయాపావతి ♦ సంగతినటుఁ
జేయునే పుత్రికనునిట్లు ♦ జేయునుక్కొ.

మఱియు.

గీ. కనులు తిన్నఁగఁ దెలువనే ♦ రని బుడుతను
యెట్టిగోల నెఱుంగని ♦ యీనినుపును
బాపమనక యీవిధి నేల ♦ బండుకొనఁగఁ
జూచి సహియించునే? దయఁ ♦ జూపరాఁడె.

గీ. అన్నమో! తాతా! అవ్వా! య ♦ టఁచు నంత
పోరుఁ బెట్టుచునుండ నీ ♦ ముద్దుబాలు
గోలవినరాఁడె యతనికీ ♦ గోడలేదె
కనికరము గల్గువాని ల ♦ క్షణమెయిది

శేకి—దేవీ! ఇదియంతయు విధి విధానము. వాని వ్రాతకు
భగవంతుఁడైనను నడ్డుకొనలేడు, ఏనాఁడెట్టి యవస్థలనందుమని యీ
తఁడు మన ముఖములందు వ్రాసినో వాటినన్నిటిని మనమనుభవించి
తీరవలయును. అందులకై మనము పరితపించి మాత్రమేమి చేయఁ
గలము?

చంద్రా—ఈకర్మంబుల ననుభవించుటకు మనమేదోనమైన
మొనర్చియుండవలయునుగద?

శేకి—ఈకర్మానుభవములిప్పుటివిగావు. పూర్వపుజన్మలవి. అప్పు
డుమనమెవ్వరి నేవిధముగా బాధపెట్టితిమో వాటినన్నిటిని మనమిప్పు
డనుభవించుచున్నారము.

చంద్రా—నాథా! ఇదియేమికర్మానుభవమో నాకేమియుబోధ

వడకున్నది. (తనలో) వాయనా! మానసింహా! నవనూనములుమోసి,
 కని, పాలిచ్చి, పెంచి యింతవానినిచేసినందులకుఁ దగినకృతజ్ఞతఁజూ
 పుకొంటివి. మాతృఋణమును దీర్చుకొనువాని లక్షణములివ్వియే
 కాఁబోలు. సకలరాజ్యభారమును నీభుజస్కంధముపై నిలిపి విశ్రాంతి
 గైకొనుదమని గంపెడంతాశతో సకలవిద్యలనేర్పించి, యొక్కఁడవే
 కుమారుఁడవు కులముద్దరించి మాకింత యాధారకుఁడ వయ్యెదవని
 గారాబమున నోమినతండ్రిగారిఋణము నీవిధముగాఁదీర్చితివా? గడియ
 కనఁబడకున్నఁ బ్రపంచమే మునిగిపోయినట్లు శరితపించి యావిధంబు
 ననీప్రేముడిని జూపుకొనిన నీచెల్లెలిపైఁ జివటకు నీకింత వైషమ్యముజ
 నించినదా, మేచ్చునకు గోహంతకునకు నీచెల్లెలినిగట్టిపెట్టి నీయంతరా
 త్మయెటులంగీకరించినది! నీదయాదాక్షిణ్యము లేమైపోయెను, నీచదు
 పులన్నియు నేయేటఁగలిసెను! నీపాలిటికీమద్య పిశాచ మెచ్చటనుండి
 దాపురించినది? పరమపావనంబగు భారతభూమిని భారతీయుఁడవై
 బుట్టి చేయునవన్నియు రాక్షసకృత్యములేనా, పోనియ్యు, మేమందఱ
 మునీవిరోధులమే గానితండ్రి, నిరపరాధిని, వినయవివేకశీల, సద్గుణావతి
 మహాపతివ్రత, రసపుత్రాశ్రియశిరోమణి, రూపావతి. నీపూర్వజన్మచు
 కృతవశంబున నీకు భార్యయైనందులకు నామెహితంబులనైన నాదరించి
 గుణము మార్చుకొనకపోతివే, ఆమెను గాపాడుకొన లేకపోతివే!
 ఆమె దారుణకార్యమునకుఁ బాల్పడినప్పుడైన నామెహృదయమెట్టదో
 ఎందుచే నట్టికార్యమున కుద్యమించుచున్నదో, విమర్శించుకొన లేకపో
 తివే, దానినిగూడ నట్లుండనిమ్ము. కడసార మైదేడులైన సరిగరాని
 వానికన్నులైన తెఱువనివాని, చిదిపినపాలుగాగు యీచెక్కుటద్దముల
 వాని, మన్మధునిసైతము ధిక్కరించు వ్రకాశవంతమైన యీనవ్వుమో
 ముఁగలవానిని, నీకుమారుని యీవిధముగాఁ జెరనుబడవైచి నిద్రాహ
 రములులేకుండఁ గృశింపఁ జేసితివే? నీవెరవనుకొందును? ఎట్టవాఁడవను

కొందును? నీహృదయము నల్లరాతికన్న కాఠిన్య మైనదగునని యెన్నఁ
డైనఁడలఁచితివా? వంశమునకుఁ జేరుఁదెచ్చితివి? తల్లిదండ్రులకు మం
చిగౌరవమును సంపాదించిపెట్టితివి? లోకములో బిడ్డలనుగనిన తల్లుల
నేకకోట్లు గలరుగాని యింతవివరీతమెందైనఁగలదా, తల్లిదండ్రులచేత
భార్యచేత, చల్లలిచేత, బంధుగులచేత, బరివారముచేత, జీవజకుఠిటుల
చేతదాసీవర్గముచేత, చీయనిపించుకొనిన నీబ్రదుకొక బ్రదుకేనా?
ఇట్టిపరమదౌర్భాగ్యుడవు నాగర్భమునఁ బుట్టకుండినను నాకీమనో
వేదనములేకుండునుగదా? ఈమహా పాతక కార్యములునీకుముందునొసం
గుఫలితంబులెట్టివో గుర్తింపవైతివి. కులధర్మంబులెట్టివో విచారించవై
తివి. కటికకులంబుల ధర్మములకన్న నిధర్మములు నీచాతినీచములై,
ఘోరాతిఘోరములై గర్భనిర్భేదకములై దనరారుచున్నవే? మాన
సింహ! ఇట్టివారేకాఁజాలు పూర్వపురాక్షనులు. ఆరాక్షసులెట్టివారో
యెఱుంగకుండినను నీవివరీతచెయ్యములవలన రాక్షసులిట్టివారుగదా
వారిచర్య లిట్టివిగదా? యని తెలిసికొంటిని. నీయట్టివారిని కొమరులుగా
బడసినచో నెట్టిఫలితముగలుగునో లోకమున కొకమంచిగుణపాఠమును
నేర్పితివి? ఇంతకన్న మమ్ములనేమిచేసెదవు, మాప్రాణములఁ గూడఁదీ
యుదువుగాక, ఆపైనేమిచేసెదవు! అందఱి యసుకుల నెక్కమాఱు
గ పనుభవింతువు. దిక్కులేని దుర్మరణంబుజేందెదవు. ఈదారుణకృ
త్యంబుల ఫలితంబును దరదరంబులఁదాకఁగూడిచెదవు.

కేకి—సుందరీ! ఎంతకాలమిటుల విలపించుచుండఁగలము? ఊర
డిల్లు మూరడిల్లుము.

చంద్రా—దేవా! ఊరడిల్లకఁ జేయునదేమేనిఁగలదా?

గీ. కర్మమును ననుభవించుచు † గాలమెటులొ

గడుపుచున్నాము దుఃఖము † విడచినాము

భారమంతయు దైవము † పైనివైచి

కునుకుఁబుట్టించుకొందుము † కొంతసేపు!

కేకి—అటులయినలెమ్ము. ఈతలంబంతయు నెకతూరిదులిపె
దను.

చంద్రా—మీరుదులుపుటేమిటి?

(అని తానుదులుపుచున్నది)

(ఇరువురు పండుకొనుచున్నారు)

(తెఱవ్రాలును.)

—

చ తు ర్థ ర ం గ ము

—

చెఱసాల ప్రవేశము సర్వర్పా:-

(స్వగతము) ఆహ! దైవమా! ఎంతలన్యాయమొనరించు చుం
టివయ్యా,

గీ దీనులను బాధఁబెట్టిన ♦ దిక్కు లేక

నడలుటయెగాని యొడిలోనఁ ♦ బడగవిడెడు

ఫలమదేమైననున్నదే ♦ వారిజాతు

ఎందులకుఁ గోధమీపు వ ♦ హింతువయ్య.

ఒక్కగర్భమునందుద్భవించిన వారయందే యిట్టి కరస్పరవైషమ్యము
లఁగల్పించి నాటకమాడించుచుంటి వింక నెట్టివిచిత్ర చెయ్యముల నీలోక
మందుఁ బ్రకటింపుచుంటివో? తండ్రీ! దయామయా! ఆర్తత్రాణ ప
రాయణుండను బిరుదంబువహించితివట ఈవిధముగ నేనా! అయ్యో
మాకింకదికెక్కవ్వరు? ఎవ్వరిని మేముశరణము వేడవలయును. మానూ
నములఁ గాపాడుకొనుటకిక తెఱవేది! ఓదీనశరణ్యా! మాకుసంభవిం
చిన యీపెనుముప్పును దలంచుకొని యేడువలేక యేడువలేక మా
యోపికలఁగూడఁ గోలుపోతిమి. నిద్రాహారములకు మొగమువాచితిమి.

మారక్త మంతయు దోమకాటులకే ధారపోసితిమి. మాశక్తి సామర్థ్యము లేయుడిగిపోయినవి. ఇంకెంతవఱకని బాధ పెట్టెదవు? (అలోచించి) ఛీ ఛీ! నేనీవిధమున నాపోవనేల? ఇప్పట్టున ధైర్యమవలంబించి సరియగు ప్రతిక్రియనూహించుటయే మంచిపద్ధతి. ఏమిచేయుదము (అలోచించి) ఇటులఁ జేసిదఁగాక. కానిమ్ము. వంచకుని వంచనవిధంబుననే వంచించ వలయును. ఇందుఁబాప మేమాత్రమునులేదు.

(ఇంతలో ఆచారమును దీసికొనిభటుఁడు వచ్చును.)

సర్ద—ఓయీ ! భటాగ్రేసరా! నాకొక్కసహాయముఁ జేయ వలయును.

భటు—ఏమీఅమ్మా ! అది !

సర్ద—నీవువేగముగాఁ బోయి మీయధికారియగు రహీమత్ ఖానుని నేను అత్యవసరముగ రమ్మంటిననుము.

భటు—అచ్చా ! పోతామ్ మాకీ (అనిపెళ్లును)

సర్ద—హా ! రూపావతీ ! నీవీసమయంబుననున్న నాకెంత సహాయభూతురాలివై యుందువోగదా ? నామూలమునఁ గదానీకింత టిదుర్మరణంబు సంభవించినది? నామూలమునఁగదా. నీవంతలేసి కష్టంబులననుభవించవలసివచ్చినది ? అయ్యో ! వదినే : నీవిషయముస్మరణకువచ్చినప్పుడెల్ల నీదుఃఖము పొంగిపొరలి పోవుచుండునుగదా ! మేమాజన్మాంతము నిన్నుఁదలంచుకొని విలపించుచుండవలసినదే యని విధిమా నెసల్లలిఖించెఁగాఁబోలు. నీవు లేకపోవుటచే మారనపుత్రస్త్రి సమాజమంతయు నిస్తేజమైపోయినదిగదా ? అయ్యో ! మేమినియోగమును భరించుటెట్లో తోచకున్నయది హా ! రూపావతీ ! రూపావతీ! మాకడుపులందెట్టి చిచ్చుఁబెట్టిపోతివమ్మా, (అని విచారముతోఁ బండుకొనుసంతలో)

(రహీమత్ ఖాను ప్రవేశము)

రహీ—(చెఱసాలతాళము దీసిలోనఁ బ్రవేశించి) మాకీవర్త
మాన్ చేసిందిమీకీనిజం,

సర్ద—అవును. వర్త మానంబంపితిని.

రహీ—కైకుఁ బోలో,

సర్ద—ఎందుకనియూ ప్రశ్నింతురు. (తనలో) నీగతియేమికా
నున్నదో తరువాత చూచుకొనవచ్చును లెమ్ము. (ప్రకాశముగా)
ఖానువర్యా ! ఎంతకాలమునన్నీ చెఱయ్యుదుంచఁ దలఁచితిరి?

రహీ—మీకటాచ్చం మామీదా పెప్పుకులాయించిందీ
హంటే అప్పిదాకా !

సర్ద—ఇంతియేగదా ! మీగొప్పదనమును గూర్చిగాని, మీ
యావైభవమును గూర్చిగాని నాకుఁ దెలివిన వారీలేరు సుమండీ !

రహీ—సచ్ఛై ? మాదీరూపం వాడ్కినూసీ : కంచకాగిం
చకా యినాంయిచ్చి వుండాయ్, మాదీమీనం వాడీమీదనిమ్మల్ ఖా
కుంటాయ్వుంది, మాదీసేతుల్వాడూ ఖత్తి వట్టిందీహంటే వక్దమ్
యెయ్యిమందికి నపాయిసేస్తాది. మాదీబీబీవుండిందీలేదూ దాన్ని
మాపాణాల్వాడీమీద . బల్కుశల్వుటాడ్. మళ్ళీ ! మీకీనూడండీ
మాకీవక్ముద్దూ తిన్నించిందీవుంటే మాకీ లచ్చల్చీదాలచ్చల్ గురివి
యేస్తాందాసీల్చీదాదాసీల్ తల్లిపిస్తామ్, నూరుడ్, చంనురుడ్ మీమీ
దాదాడిచేసిందీవుంటే మాతురకాబిడ్డావుండిందీలేదూ అడ్కిపిరంగుల్
ఖత్తుల్, ఖటారుల్ యీల్లకీ తల్లిపించీ నపాయిచేస్తామ్. మీకీనిక్కా
సేన్ముందీఅంటే బీబీసేసీ మాదీబీబీవాడూవుండాడూ లేదూ అడ్కి
దాసీకసేస్తాడేఖో.

సర్ద—సాహేబుగారూ ! మీకు సారాయమనినఁ బాలయిష్ట
మనివిందును, నిజమేనా ?

రహి—నిండా హిష్టంవుంది. పీసాల్ పీసాల్ పీల్చీ యేస్తామ్ దేఖో. మాము సల్మాక తడాఖా! కోక మైరే.

భటు—హాజర్ హై !

రహి—జల్దీ సారాసీసా లేకరావ్?

భటు—అచ్చా ! (అని నిష్క్రమించి సారాయమును, గ్లాసు ను దెచ్చియిచ్చును)

రహి—మీకీ ముందు పీయేతో మాకీనిండా సంతోషంవుంది.

సర్ద—నాకింత పజకెన్నఁడును నలవాటులేదు. నేను మీయా ధీనమైన పిమ్మట పుచ్చుకొనకుందునా ! గ్లాసిటు దెండు. నేను సోసి యిచ్చెదనిటు తెండు.

రహి—అహ్లాహ్లాహ్లా ! మాదీ సానాల్వామా మక్కా యెల్లీపో నాడ్. మామీదా మీకీహింతకటాచ్చువుందీ అని తెల్పిందిలేదుగా అండి ! అచ్చా ! దాలో-దాలో-అమ్మా-దాలో-జల్దీదాలో-(అని గ్లాసు యియ్యఁగా)

సర్ద—(గ్లాసునిండా సారాయమును బోసి యిచ్చును.

రహి—ఉండూ అమ్మా. ఉండు. ఛడాపుల్ వాడ్కి సెల్వా యిచ్చివస్తాయ్ మీకీ (అని జోడూడఁదీసి సోఫాపైఁగూర్చుండి త్రొగు ను) సలాం. మీదసలాం పెద్దాయ్.

సర్ద—మఱియొక గ్లాసునిచ్చెదను. (అని యిచ్చును)

రహి—అచ్చాదాలో-(అని త్రొగును)

సర్ద—ఇంకొక గ్లాసు నిచ్చెదను. (అని యిచ్చును)

రహి—దాలో హమ్మావాడూదాలో అమ్మా ! మీకీ పీల్చి యేస్తాంగా అండి. (అని త్రొగును)

సర్ద—(మఱల గ్లాసునింపుచుండును)

రహి—ఫిర్ దాల్తెక్కా ?

సర్ద—మీకుఁ గావలసినంత యిచ్చెదను—(అనియిచ్చును)

రహి—బరాబర్, బరామర్. మాబుర్రావాడీవైన తై పూ
వాడూ ఎక్కిబజాయిస్తావుండాడో. జర్. తై రో!

సర్ద—మిగులఁ బోసితినిగా! దీనిని మాత్రము పుచ్చుకొనుము,

రహి—అచ్చా! మీదీమాటా విన్నాపోతే మాకీ కొంపా
ఖాల్తుంది. (అనిత్రొగును) అమ్మావాడో. మాకీవొక్కముద్దూ తిన్నిం
చిందీహంటే మాదీసానాల్వాడూ చంతోవంపడ్డాడో బైరో.

సర్ద—(స్వామిమీదఁ బ్రక్కఁగాఁ గూరుచుండును)

రహి—ఒక్కముద్దూ తిన్నించూహమ్మావాడో! (అని ముద్దుబె
ట్టుకొనఁబోవ)

సర్ద—మీకు ముద్దులకేమిలోటుండును. నేడు మాత్రము
నన్ను తమించుడు. నేడు నాశరీరమస్వస్థతగనున్నది. తేపుతప్పక
మీకోరిక నరవేర్తును.

రహి—అచ్చా! తేపూమాట ఖరారూచెస్తాయ్.

సర్ద—తేపుతప్పదు.

రహి—బరాబర్ హే! చంతోచంగావుండింది. జర్రాసోజా
తే. హమ్మావాడో—మాదీకోటూ, యిచ్చియేస్తాయ్ హుక్కాగావుండి
(అటులోనర్చి నిదురించును)

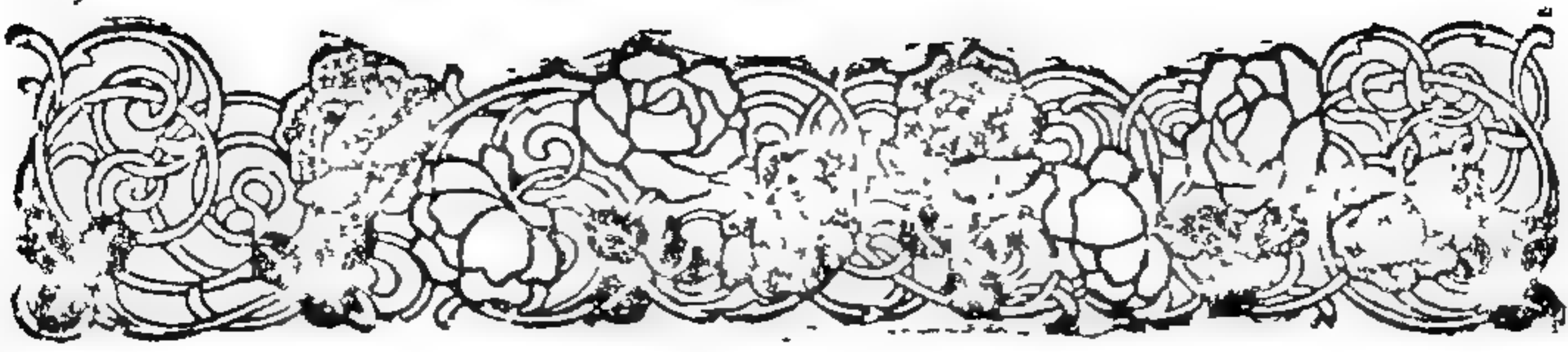
సర్ద—అమ్మయ్యా! ఈకూర్రాత్మునకు గాఢముగనిదురఁబట్టి
నది! నేనింక వాప్రయత్నమున నుండవచ్చును. నాయొద్ద బాకున్నది
గనా! దీనికిఁదోడు (వాని మొలచుండున్న యొరనుండి ఖడ్గమును
దీసి) ఇదిగూడ నాకు సహాయకారికాఁగలదు. ఈయర్థరాత్రమున
నన్నెవ్వరును గుర్తించకుండ పురుషవేషమును ధరించుట యుత్తమమ
నితలంచెద. (అలోచించి) బాగున్నది, సమయమునకు నాకీకోటుకూడ

సక్కటకు వచ్చినది. (అని పురుషవేషమును ధరించుకొని)
 నన్నిప్పుడు గుర్తింప నెవ్వరును సమర్థులుగారని తలంచెదను, బహుశఃవీ
 రిగుడారములముందుగుఱ్ఱము లుండవచ్చును. ఏదోయొక్కగుఱ్ఱము నె
 క్కిడలాయసమగుటయే మంచిది. (అని సాహెబుకడకుఁజని) నిదురించు
 చున్నట్టులేనా(కదిపిచూచి) ఆహా ! నిదురయే ! సమయముఁగూడ
 బాగుగానున్నది.

గీ: త్రాగినిదురించినట్టి వం ♦ దయును జచ్చి
 నట్టివాఁడును సములగుచు ♦ నార్యులనెడి
 మాటవట్టి దిగాదది ♦ నేటితోడ
 దెలిసికొంటినీ మూర్ఖుని ♦ వలననిపుడు.

ఇంక నాలస్యమెందులకు బోయెదను గాక (నిష్క్రమించుచున్నది)





స తీ స ర్ద ర్పా .

చతుర్థాంకము.

అక్షరము

(ఓకళాలనుతీరము)

ప్రవేశము సర్దర్పా !

సర్ద—అహ ! యిప్పటికి గదా ! నా నానామును దీర్చుకొనుటకుఁ దగిన నీరమునుగాంచఁగలిగితిని. ఏమిగాలి వీచుచున్నది. ఈవృక్షచ్ఛాయ నిక విశ్రమించెదఁగాక. ఈలోపలనశ్వయుగూడ బడలికఁ దీర్చుకొనఁగలదు. (నెమ్మదిగా నడచుచు) అయ్యో ! దగ్గరకుఁ జేరుటకుఁగూడఁ దగిన యోగిక లేకున్నది. ఏమిచేయుదును ? అబ్బా ! ఆయాస మతిశయించుచున్నది. నిదురించెద. (ఆని అటులనే వడిపోవును)

భగవాన్ (ప్రవేశము)

భజగోవిందమ్ భజగోవిందమ్

భజగోవిందమ్ మూఢమతే

సంప్రప్తే సన్నిహితేకాలే

నహినహిరక్షతిడు కృషికరణేభిః

సర్ద—అబ్బా ! దానాము. దానాము.

భగవాన్—(చూచి) ఎవరు చెప్పుమా ? దానాము దానాము

నుచున్నారు—(చూచి) పాపమీతఁడవరో మార్గాయానముచే నిచ

ట విశ్రమించే గాఢోలు. దగ్గరకు బోయిచూచెద అని పరిశ్రమించి) ఓయీ ! నీవెవరు ?

సర్ద—(పలుకకుండును)

భగ—పాపమా—పలుకకున్నాను. మూర్ఖావస్థయందున్నాను. గాఢోలును—(అని కొద్దిగా నీరమును మొగముపై జల్లిలేపదీయును)

సర్ద—(కూర్చుండి ఆయాసపడుచుండును)

భగ—అయ్యా ! ఓపికయన్నచో ! నీవెవరవో ఎందుండివచ్చుచుంటివో, నీవింతబడలిక జెందఁ గారణమేమో తెలుపుము?

సర్ద—అయ్యా! నేనా ? కేకిమహారాజకుమార్తె... ఆ కాదు. కాదు. కుమారుడను.

భగ—కుమార్తె—ఆ కాదు కాదు. కుమారుడనంటివి. ఇందు నబట్టి చూడనీవు. నీస్థితిసంతయు గుప్తముగా నుంచుకొని నటులదెలియుచున్నది. నాయెడల నీవనుమానించనక్కరలేదు.

శీ. వయసుదీటిన వాడను ♦ భాగ్యభోగ

ములను వదలి వసాంతర ♦ ములను జేరి

కందమూలాదులను దిని ♦ కాలమెల్ల

వారమేళుని కరుణకై ♦ యర్పణంబా

సర్పినట్టి వాడనునను ♦ నమ్ముమబల

నీస్థితినున్నదున్నటులనే వచింపుము.

సర్ద—నుహనుభావా ! నేననుమానించిన సంగతివాస్తవమే. నాస్థితియిది మహత్మా ! నాయన్న మానసింహుడనువాడు త్రాగుబోతయి మారసపుత్రిలకా గర్భశాత్రవులగు తురుష్కులతోఁగూడి జూదమాడి యందునన్ను బందెముగా నిడియోడిపోయి నన్నెట్లులెన నాతురుష్కుల స్వాధీనముఁ గావించవలయునని విశ్వప్రయత్నములు

నేయసాగెను. ఆర్యా ! తనాది నేటివఱకు నూకుటుంబమునకుఁ గలిగిన వికత్తులనేను నానోటితో నేమని వచింతును ? ఇది కారణముగా నావదిన గారకాలమృత్యుదేవత పాలఁబడియెను. తల్లిదండ్రులు జెరయందుంచఁబడిరి. నేనును నిన్నటివఱకుఁ జెరయందే యుండియే తురుష్కుఁడు నాపైఁగన్నువైచి యింతఘోరనాటకము నాడించెనో వానిని మోసగించి యటులఁ బలాయనమైవచ్చితి. దేవా ! నేనునా పాలిటదైవసములై తాముగన్పించిరి.

భగ—అమ్మా! ఎంతపని జరిగినది? నీపేరేమమ్మా ?

సర్ద—నాపేరు సర్దర్బాయందురు.

భగ—అమ్మా ! సర్దర్బా ! నీవు నీ స్వీచ్ఛరీతిని నాయాశ్రమమునం దుండవచ్చును. నీకేమియు భయములేదు. తల్లీ! నీకుఁ గొలది కాలములోనే శుభములు రానున్నవి. అమ్మా! ముందీనీరమును త్రాగి దాహముఁ దీర్చుకొనుము.

సర్ద—(త్రాగును)

భగ—అమ్మా ! మనమింక నాశ్రమమునకుఁ బోవుదము. రమ్మ, దేవపూజా కాలము సమీపించుచున్నది. ఆ అశ్వము నీవెక్కి వచ్చితివి గాఁబోలును. దానిని నెమ్మదిగా తిసికొని వచ్చెదవా?

సర్ద—చిత్తము.

(నిష్క్రమించుచున్నది.)

ప్రథమరంగము.

[వీరసింహుఁడు ప్రవేశము]

రాజీపురమున కింత నెన్నిదినములు ప్రయాణముఁ చేయవలయు న ? అబ్బా! నాలుగుదినములనుండియు రాత్రింబవళ్లు ప్రయాణము

నరిఁచుచున్నను దీనికంశురాకున్నది. (జేబునుండి కఠమునుదీసి) నుం
సరీ! నిన్నుదర్శించుభాగ్యము నాకెన్నడబ్బును. శౌరా! కాలమహిమ!

గీ. నిన్నుదర్శింపఁగానెంత ♦ నేనుతంద్ర

పడుచునుంటినోయెంత నా ♦ పైనమిపుడు

మందగతిఁ జెందుచున్నది ♦ మానినీయి

కెంతకాలము నేను స ♦ హింపవలెను!

ఓకాంతామణీ! ఇంతకష్టమనుభవించుచునేను బ్రయాణమొన
ర్చుచున్ననునాకు లక్ష్యములేకున్నది. నీదర్శనానంతరము నన్నాదరింతు
వా? యింకసన్నుమించువారీ ముజ్జగంబులందుఁగూడ నుండరనియే నా
సమ్మతము (కఠమునుముద్దుఁజెట్టుకొనుచు) మదవతీ! నీచిత్తరువేనన్నిం
తగా భ్రమఁపెట్టుచుండెనే నీరూపురేఖావిలాసంబుల స్వయంబుగ నీ
క్షించినచో నేనింక నెంతవరపశుఁడనగుదునో? ఓఅశ్వరాజమా !

గీ. ఇంక నేని యడుగులుమెల్ల ♦ నిడఁగకుండ

చుఱుకుఁదనము నాకీయనింతఁ ♦ జూపెదేని

మదవతీనివే కలసి నీదు ♦ మాటఁజెప్పి

పారితోషికమిప్పింతుఁ ♦ బడయుమమ్మ!

ఓహృభాకరా! నీవైనపుణ్యంబుఁ గట్టుకొనరాదా? నీరథంబున
కునన్నుఁగట్టుకొని యాసుందరాంగియున్నతావునఁ బడునటులవదల
రాదా? నీకేలఁగరుణవచ్చును, మాయట్టివారిపై నీకేకరుణయున్నచో
నింతతాపమునుబుట్టింతువా? నీ సహాయమునంబివారిసహాయమువంటిది.
నేనురాణిపురమునకుచేరువఱకు నెందైనదాగియుండుము, బడలికయను
నదిలేకుండ నెట్టులెట్టులో నామనోహరినిగలసికొందును. ఇదియేనీవు
నాకు జేయఁదగినసహాయము. అల్లదిగో! చేరువనొక కొలనుగాన్పించు
చున్నది. అచ్చటకుబోయి యిండుకనీరముఁద్రావిద (అని యటుల
జేసి) ఈకొలనులోనినీరము నిత్యమువాడుకలో నున్నటులఁగాన్పించెడి

ని. ఈవిజనారణ్యమధ్యంబున నీనీరమునువాడుచున్న వారెవరైయుం
దురు? అడవిజాతులవారైయుందురు. వారేయైనచో, దోషమధ్యం
బునవారికుటీరములైనఁ గాన్పింపవా? కాదు. ఎవరైనఋక్ష్మశ్వరులు
తపస్సుచేసికొనుచుండవలయును. అటు లైనచో నాశ్రమముండవల
యుఁగదా? ఎవ్వరున్నమనకేమి? మనత్రోవమనయుపోయెదము.
ఈయెండవేడిమి నన్ను వెంటనే వ్రయాణముజేయనిచ్చుటలేదే? ఇంచు
కంతవిశ్రమించి పోవుదము. (అనివక్రకృష్ణపేసికొని కరుండి మఱలఁబట
మునుజూచుచు) ఓలావణ్యాశిరోమణీ! నీసౌందర్యము నామనంబును జిం
దరవందరఁ జేయుచున్నది. నిదురరానిచ్చుటలేదు. ఏమియుఁదోచని
చ్చుటలేదు. హఠముగైకొందుమన్న బుద్ధిపాదముటలేదు. ఎంతత్వరితగ
తినిన్నుఁ గలియదమన్నను నావ్రయాణమంతకంతకు మందగించుచు
న్నది. ఓరీ మదనా! నీబాణములెంతచుఱుకైనవిరా? పౌరుషవంతమై
యలరారు రసపుత్రవంశోద్భవుండనయ్య నిన్నుమాత్రమేమియుఁ చే
యఁజాలకున్నాడను. నేనేయననేల? నీదారిశివ్వరును నదురురాలేరు
నీతోడివైరమునుబూనలేరు. నీవ్రభావమునడఁగాఱఁగొట్టలేరు. నీకుఁ
బాదాకాగ్నింతులై శరణమువేడినచో నీకుదయయున్ననింతభిక్ష బెట్టుదు
వు. లేనిచోనదియునులేదు. కాని యాదీనునిమాత్రము మాడలఁ
గొట్టకుము.

గీ. ఇంచుకంతవేచెదవేని ♦ యెటులనేని

జేరువాడరాణిపుర ♦ సీమకేను

పిదపనీస్వేచ్ఛఁ జెలఁగుచు ♦ బదునుగలుగు

బాణములచేతబాధింప ♦ వచ్చుమదన!

గీ. నామనోహరియునునేను ♦ జేమమయిని

సంచరించునప్పుడు విజృ ♦ భించుఁ య్య

యొంటరిగనున్న నాపైని † యుద్ధమునకు

దిగినవాడు ప్రతాపంబు † లగుపడునుకొ!

ఇదియేమి మిక్కుటముగ నాకలివేయుచున్నది. ఇందెందైనబా
డ్లుదొరకునేమో? వెదకిచూచెదను. (అని వెదకుట నభినయింప)

[భగవాన్ ప్రవేశము]

భగ—ఎవ్వరీరాకుమారుడు. ఈయరణ్యంబున కేటికివచ్చెనో?

వీర—మహానుభావా! తామిందుండుతపస్సులా?

భగ—అవును. ఇచటనుండువారమే.

వీర—ఇందెచ్చటనైన నిన్ని సందమూలములు లభింపగలవా?

భగ—మీకంత యాకలియగుచున్నదా?

వీర—మహాత్మా! నాయాకలి యిట్టిదని వర్ణింపనాకు సమర్థ
తలేకున్నది.

భగ—పాపము, నాయనా! మాయాశ్రమమునకురమ్ము. నీకు
గావలసినన్ని ఫలహారములనుసంగెదను.

వీర—అయ్యా! తమయాశ్రమమేమాత్రము దవ్వనగలదు?

భగ—చాలదగ్గఱనేయున్నది.

వీర—తాపసాత్తమా. తమయమూల్యోపకారమున కనేకవం
దనములు. పోవుదమా?

భగ—రమ్ము రాకుమారా! రమ్ము.

వీర—(తనలో) దిక్కులేనివారికి దేవుడే తోడని వలుకుటిం
దులకే హాబీలు. విజనారణ్యములనిపేరున కేగానిభగవంతుడెచ్చట
లేడు? దీనరక్షణపరాయణుడగుదా? శరణాగతబిరుదాంకితుడగుదా?
అయ్యా! గుఱ్ఱమునిచ్చటనే నిలిపివచ్చెదను.

భగ—నీయిష్టము. ఈయరణ్యమున నెవ్విధమైన భయమును
లేదు.

వీర—చిత్తము. ఇదియంతయు నీశ్వరవిలాసము. నడుపుము.

భగ—రమ్మ. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ద్వితీయరంగము.

కాలనువీరము,

వీరసింహుడు ప్రవేశము.

వీర—ఎంతమందభాగ్యుడను? చేతజిక్కినయవకాశమునుజెడ
గొట్టుకొంటిని. మునికూడ దటిలేని తటిదారికెను. ఆమీనాక్షిలక్షణం
బులనెచ్చటనో వీక్షించినస్మృతి తగులుచున్నయది. నాకడఁ జిత్రిఫల
కముపోకడలీయమకడనగుపడుచున్నయవి. ఈమెయూమెయెయందునా?
అయియున్ననిట్టిదురవస్థకు రాగారణమేమి? అడిగి తెలిసికొనియుండిన నీ
వృధాలోచనము పుట్టక నేయుండునుగదా? తిరుగపోయి యడుగుదమ
న్న మఱివచ్చిన హేతువును నేమనిచెప్పఁగలుగుదును. ఏతద్వృత్తాంత
ము సరయక ముందునకడుగు తెగువలేకున్నయది, పాదుసిగ్గు మంది
తరుణమును పాడుచేసినది. మ ర్యాదపూర్వకముగాఁబృచ్చించిననుకొం
చెము వృత్తాంతము తెలిసెడది. ఈమెసర్దర్బా యేమోయనుభ్రాంతికాదే
మోయనుసం దేహముమనస్సునుకల్లోలపఱచుచున్నయది. ఆమెయెదుట
సర్దర్బా యను వామముచ్చరించియుండిన నామెముఖలక్షణములైనను
ఆమెవృత్తాంతమును ద్యోతకము చేసియుండెడిది. గతించినదానికిఁజింతిం
చినవనిలేదు. ఇతముందు యోచన (ఆలోచన మభినయించి) అశ్వము
నధిష్టింపఁబోవునప్పటికిది కదలకున్నది. అందులకు గారణమరసికొనవా
జిని బరీక్షింపఁ జరణముబెణకినగతి కనుపట్టినది. అందుచేదానికిఁ జికి
త్సనొనరించి కొంతవిశ్రాంతి నొసంగిన తరువాతఁ బ్రయాణమైపోవుటకు

నిశ్చయించితినని నాపున రాగమనమునకునాయమయడిగినఁగారణంబు
గానుడివెదను. ధైర్యమువహించి, అనుందరి చరిత్రమును దెలిసికొని
యెదను. మానసమా సిగ్గుఁ బోదోయిము! సాహసముఘోనుము.
అనుమానమును నివర్తింపుము. నీ ధైర్యమునంజే యీ కార్యసాఫల్యము
నిలిచియున్నది.

[అని నిష్క్రమించును.]

తృతీయరంగము.



కొలనుతీరము.

మాన—అయ్యో! నాదళయెంతకువచ్చినది! ఈసర్దరాఘను యె
నిమిదిదినమునలోఁబట్టి యొప్పుగించనియెడల గంఠమునుత్తరింతునని
రహిమత్థానుఁడు దీక్షబూనియున్నాఁడే? ఏమిచేయుదును? ఎక్కడను
న్నదనివెదుకుదును. వెదకివెదకి తేసారిపోతిని. ఖౌరా! రెంటికినిఁ జెడి
సరేవడితీతినైనదేనాపని.

సీ. తల్లిదండ్రుల దయా ♦ దాక్షిణ్యములులేకఁ

జెలలోనవసియింప ♦ జేసినాఁడ

కతినుండనై ప్రాణ ♦ కాంతను గోల్పోయి

యేకాకిబ్రతుకు వ ♦ రించినాఁడ

చెనఁటినై బాదమం ♦ దునఁ జెల్లెలినోడి

వంచనబుద్ధిఁజ ♦ రించినాఁడ

కులధర్మములమంటఁ ♦ గలిపిమ్మెచ్చులవంచ

బడి చరించుటకుపా ♦ ల్పడినవాఁడ॥

... అన్నివిధముల భ్రష్టత్వ ♦ మందినేను

బ్రతుకగా నయ్యేనేను ని ♦ రాఘవశతః

కాలమా! నన్ను యెట్టిదు ✦ ర్గతికిఁ దెచ్చి
బాధ పెట్టుచునున్నావు ✦ పాపమనక!

గీ! పాపనంబగు రసపుత్ర ✦ వంశమందఁ
బుట్టిలాంఛనమగు కత్తి ✦ బట్టియిట్లు
మొరక తొతుర్కలనుగూడి ✦ బూదిగల్పి
కొంటి నావిద్యలవకీర్తి ✦ గంటిఁదుదకు॥

గీ. కనినవారెల్ల ఛీయంచు ✦ ననుజివాట్లఁ
బెట్టవాటిని నొకమూలఁ ✦ బెట్టిసంత
తంబు మధుసేవఁజేసి య ✦ శంబుఁ గోలు
పోయి చరియింపనెల్ల న ✦ న్యాయమయ్యె.

(అలోచన మభినయించి) ఛీ! చెడినవాడను చెడనేచెడితిని. ఇప్పుడు
మంచిపేరువచ్చునా? నాగౌరవకీర్తుల న్నార్జింపఁగలనా? తలపెట్టినకార్య
మునందు విముఖుడను గానేల? మదుద్యమమందుమూడువంతులు నిర్వ
హించి యిఁకయొక్కవంతునకావెను కంజవేయుట? ఏమైనఁగానిమ్ము
ఇఁక నెనిమిదిదినంబులు గడువుగలదుకదా! ఈయరణ్యప్రాంతములఁ
గూడ వెడకెదనుగాక. పోయెదను (అని కొంతదూరమునడచి) చాల
దూరము ప్రయాణముచేయుటచేఁ గాఁబోలు దాహబాధ మిక్కుటం
బుగ బాధించుచున్నయది. ఈకొలనులోని నీరమతినిర్మలమై దాహపీ
డితులగు వారికెంతయో శాంతముగ స్వాగతమొసంగుచున్నది. కొం
దెము దాహముఁదీర్చుకొనియెడఁగాక (అని దాహముఁబుచ్చుకొనుచు
న్నాడు)

సర్ప—(ప్రవేశము) ఈకొలనుకువచ్చుటయనిననుం యాప్రాంత
తమునఁగల కందమూలముల సేకరించుటయనినను నాకుతూహలము
దినదినాభివృద్ధిం జెందుచున్నయది. రాణివాససౌఖ్యములకన్న యాశ్ర
మనివాసమే అన్నివిధముల శ్రేయమైనదని స్వానుభవమున గ్రహింపఁ

గలుగుచున్నదానను. ఈయాశ్రమనివాసముచే నాకష్టములనే మఱచి నట్లగుచున్నది. కాని యాశ్రమమున కిరుగుపొరుగు శోడవ్యును లేక పోవుటయుఁ దఱచుగా ముసీంద్రులవారు బయటకుపోవుచుండుటయుఁ దటస్థించు చుండుటచే నెంటరిగనుండ భయమగుచున్నది. (ఆలోచించి) ఇదేమి! ఇచటనే నిలువఁబడితిని. నిన్నటిమహానుభావుఁడు రాఁగలడే మో! పరిశుభ్రమగుజలంబును ఫలాహారమును సిద్ధముగనుంచుమని గదా ముసీంద్రులవారియాజ్ఞ, ఆమహానుభావుఁడెవ్వరయి యుండును? వీరసింహమహారాజుకాదుగదా! నేనుజూచిన చిత్రఫలకమునకును వీనిరూప రేఖావిలాసములకును వీసమేనియుఁ దారతమ్యమున్నటుల గాన్పించదే. వీరసింహుఁడేయైనచో నన్నుగుర్తించకుండునా! నాచిత్ర ఫలకము వానికడనున్నదిగదా! మనోహరా! నామనంబునుహరించియు నింతవఱకు నీవదనారవిందసందర్శన మహాభాగ్యమునాకుఁ గలుగఁజేయకపోవుటకు నేనుగావించిన మహాపరాధమేమి? నేనిట్టియవస్థల నందు చుండినను నీకింతవఱకుఁదెలియలేదా? అయ్యో! తెలిసియుండినబాంధవ్యము మాటయెట్లుండినను సాటివంశజుల మింతటియవస్థలో నుంటిమని సహాయమునర్పనైన రాకుండువా? అయ్యో! హృదయేశ్వరా? నేను నీకర్ధాంగలక్ష్మీనై నుఖపదుభాగ్యమేనాకున్నచో బ్రతుకీవిధంబు గనుండునా?

మాన—ఎవరానిలుచున్నది? (అనివర కొయించిచూచి) అవును సర్దర్బాదే. సందేహములేదు. అమ్మాయ్యా! నాకష్టములు నెరవేరినవి. ఇంకెందాలోగలదు. (అనిచివాలునఁబరు వెత్తుకొనివచ్చి సర్దర్బాను పట్టుకొని బలవంతముగ లాగికొనిపోసాగును.)

సర్ద—(విడిపించుకొనుచు) ఎవరునీవు? నన్నేలబట్టుకొంటివి?

మాన—(విడువక) నేనెవరిననియా! నేను మానసింహుఁడను నీయాన్నను. నీవు మారువేషమును దాల్చినంతనే నిన్ను గుర్తించలేద

నుకొంటివి కాబోలు. నడువుము. ఎంతదూరము పోగల్గుదువు?

గీ. మానసింహుని కంతాన ♦ బ్రాణముండు
ధాకవిడుచునె నిన్నదెం ♦ తటిదురంత
కార్యమైనను వెనుదీయఁ ♦ గాఁగలంఁడె
యింతయత్నంబు విడువ న ♦ హించునుక్కొ॥

సర్ద—(మఱల గట్టిగా విడలించుకొనుచు) నీయత్నమునువిడు
వవా? విడువవా? (వట్టునువిడలించుకొని దూరముగా నిలువఁబడి)
నీవు విడుచునదేమిరామూర్ఖా! (బాకునుదీసి) ఇదియే విడిపించగలను.
ఈబాకు నాచేతనున్నంతఱకు నీవుగాని నిన్నుపుట్టించిన బ్రహ్మగాని
నన్నేమియూఁ జేయఁజాలరని నిశ్చయించుకొనుము. ఓరీ! కూర్రా!
అమానుషమైన యాబ్రదుకు బ్రదుకుటకంటె జచ్చి భూదేవిభారము
ను దీర్చరాదా? నాయన్నవని చెప్పుకొనుచుంటివా? ఎక్కడియన్నపు?
ఎక్కడి చెల్లెలను?

గీ. నిక్కముగఁ జెల్లెలనెయైన ♦ నిక్కరణిని
నదురుబెదురు లేకుండఁగ ♦ నన్నుఁబట్టి
కరకతురక కర్పింపంగ ♦ గడఁగలవే?
పాతకుడ నీకునాకు నెం ♦ బంధమేమి!

పో! పొమ్ము. ఇంకనైన జాగ్రత్తగ బ్రతుకుము. నాకన్నయు
నులేడు నీకు చెల్లెలునులేదు. నాచేతులారనిన్ను వధింప లేకనింతటితో
విడచితి. ఇంకను నీదుర్మార్గమును విడువకున్నచో నీపాలిట నీబాకె
యమరూపముధరించుననుకొనుము. పొమ్ము పొమ్ము.

మాన—పోవలయునా? పోయెదను. పోయెదను. నేనుసిరాయుధుడ
నైరాఁబట్టి నీవుతప్పించుకొంటివి. నీయునికి నెఱింగితిఁగదా? సరే కాచు
కొనుము. (అని మీసమును మెలివేయుచు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)
సర్ద—అయ్యో! ఈదుర్మార్గుఁడనన్ను వెంటనంటియేయున్నా

దే. నేనిప్పుడేమిచేయుదును? వీనినివెన్నాడుము; మరుఘ్నలెందఱు వచ్చుచుండిరోగదా? హా! దైవమా! నాకష్టముల కేనాటికంతులేకున్నదే? నీదే భారము. నేనింక నాశ్రమముఁ జేరెన.

(అని నడచుచున్నది.)

వీర—(ప్రవేశించుచున్నాడు)

ఆ. ఆశ్రమమునఁ జూచిన కాంత యీదిడయే! పలుకరించి చూచెదను. (ప్ర) ఓమానవతీ శిరోమణీ! ఋషీంద్రా! డాశ్రమమునకు వచ్చి నన్నఁగూర్చి యేమైనఁ బృచ్ఛించెనా?

సర్ద—అడిగినారు. నా కేమియుఁ దెలియలేదు. మఱల వత్తుమని గాని రామనిగాని నాతోడనేమియుఁ జెప్పలేదు. ఇంతఫలహరము ను గైకొని దాహమును గైకొని వెడలి రంటిని.

వీర—అందు కాలఁడేమనియెను?

సర్ద—“అట్లయిన మఱల రావచ్చును. నాతోడఁ జెప్పకుండఁ జెల్లరు. అశ్వముయొక్క మంచి చెడుగుల విచారించుటకై వెడలియుండురు. వారు వచ్చులోపల మఱల నిన్నిఫలములను మంచిసీరమును సిద్ధపఱచియుంచు”మని యాజ్ఞయిచ్చుటచే నందుకొఱకే నేనీకొలనుకు వచ్చితి.

వీర—కాంతామణీ!మీయువచారమున కెంతయూగృతజ్ఞుడను. (తనలో) హృదయమా? తొందరపడకుము. (ప్ర)కాశముగా) మానవతీ! నీరూపరేఖా విలాసములను బట్టి నీవొక రాకుమారికవలెఁ గాన్పించుచున్నావు. నాతలంపు నిజమైయుండునా?

సర్ద—(తలవంచుకొని) యూరకుండును.)

వీర—తలవంచుకొనియెదవేమి? చెప్ప నిష్టములేకున్నది కాఁబోలు?

సర్ద—మహాత్మా! చెప్ప నిష్టములేకఁ గాదు, నాప్రస్తుతా

వన్ధ నావిషయము నంతను గూఢముగా నుంచుకొనుమని ప్రబోధించు చుంటచే నిట్లుంటిని.

వీర—ఏమీ ! నీస్థితి విషమదశయందున్నదా? పాపము! ఓమా నిసీమ్య! నీకష్టోదంతమును నాచెవులఁ బడవైచితివేని నాశక్తి పంచన లేని సహాయము నొనర్చెదను. నీవెంతమాత్రమును సందియపడ నక్కఱలేదు.

సర్ద—ఆర్యా! నామూలమునఁ దమకుఁ గవ్వమెందులకు?

వీర—ఒక యబలకవ్వదశ యందున్నప్పుడు తన్ని వారణోపాయమునకుఁ గడంగుట కవ్వమగునా? అంతియేగాక?

గీ. తుత్రీయుఁడనుగ జన్మించి ♦ శస్త్రమిటుల
హస్తమునఁదాల్చి ధర్మమా ♦ గ్ధానుసారి
నై చరించెడు నాకొక ♦ యబలఁగాచు
టనిన విధిగాని కవ్వకా ♦ ర్యంబుగాదు.

మఱియు.

గీ. జన్మసాఫల్యకార్యముల్ ♦ నలువలేని
హీనులవని జన్మింపఁగ ♦ నేలనట్టి
వారుగిట్టి భూదేవికి ♦ భారమింత
దీర్చుచో నామెకంతయో ♦ తేలికగద॥

సర్ద—(తనలో) ఈమహానుభావుఁడు వీరసింహుఁడేయై యుండును. అడుగుదమన్న నేమనుకొనునో! హృదయమా! సిగ్గును రవంత సేపావలకుఁ బాఱఁదోలుము? (ప్రకాశముగా) ఆర్యా! తమరెవరో- నే- నడు- గవ- చ్చునా?

వీర—దానికేమి సంజేహమా? చెప్పెదను. రాజపుత్రుఁడను వీరసింహుఁడను- చాలునా?

సర్ద—(తలవంచుకొని యోరకంటఁ జూచుచు) ఆర్యా !
అట్లనా ?

వీర—అబలారత్నము! నానామమును మాత్రము తెలిసికొ
నిన సంగతిఁ దెలుపకపోవుట భావ్యముగా నుండునా?

సర్ద—దేవా ! తెలుపకుందునా? రాక్షపురసంస్థానాధీశుఁడు
త్రికను. సర్దర్బాయను దానను. నేనే— (అని విచారవదనయై నిలువఁజ
డుచున్నది.)

వీర—ఎంతమందమత్తినైతిని? ఎవరి ముఖారవిందసందర్శనమున
కై యీప్రయాణము నల్పుచుంటినో, ఏయిందుముఖ కరుణాకటాక్ష
వీక్షణములకుఁ బాత్రుఁడను గావలయునని తాపత్రయపడుచుంటినో,
ఏవసితవలన నేను శాశ్వతానందవార్షిధి నోలలాడుదునని యుయ్యిత
లూగుచుంటినో, ఆమానీనిమణినిఁ గట్టెదుటఁ బెట్టుకొని నేనంతపరితా
పపడుచుంటిని, యువతీశిరోమణి! నాకష్టమున కింతటితో స్వస్తిఁజెప్పిం
చి నందులకు నీకీ దానుఁడు శాశ్వత కృతజ్ఞుఁడునుమా ?

సర్ద—ఎంతమాటంటిరి? ఈనిర్భాగ్యురాలి కంత భాగ్యము
కూడనా? నాకట్టి దశయేయాన్నచో నేనిన్ని కష్టములలోనుందునే?

వీర—నుందరీమణి! నీకష్టోదంతమును దెలుపవలసినదని నేని
దివలకే యడిగితిని. కాని తెలుపవైతివి!

సర్ద—తెలుపకదీఁజునా ? నేటికి భగవంతునకనుగ్రహముక
లిగినని సంతసించుచుంటిని. ఆర్యా ! మాసోదరుని విషయము మీరె
ఱిగియేయుందురు.

వీర—ఏదియో కొంతవలకు లోకవాఘకగా విని
యున్నాఁడను.

సర్ద—వానిమూలముననే మావంశమున కిన్నికష్టములు వచ్చి
నవి. దేవా! మిగత వివరములన్నియు నెమ్మదిగా విన్నవించుకొనియెద

ను. కాన ముఖ్యవిషయముల మాత్రము మనవిజేసిదను. ప్రస్తుతము నాతలిదండ్రులు చెఱయందున్నవారు. నేటికెనిమిదవవాఁడు నన్నుఁ దురుష్కునివశముఁ జేయకున్నచో పారికంఠము లుత్తరింపఁబడును.

వీర—నిన్నేల తురుష్కునకు నప్పగించవలయును,

సర్ద—కారాగృహమునుండి వలాయనంబగుటవలన.

వీర—నీకారాగృహ నివాసమునకుఁ గారణము?

సర్ద—నాయన్నగారి క్రూరప్రవర్తనమే కారణము.

వీర—నీసోదరుఁడు నీపైనంత కక్ష వహింప నీవేమి దోష

మునర్చితివి ?

సర్ద—నేనాతనికి సోదరినై జన్మించుటయే దోషము. దుస్సహవాసమువలనఁ త్రాగుబోతయి, కప్పములఁ బోగుచేసికొని పోవ మాపురమున కేతెంచిన రహిమత్థానునితోడ జూదమాడి నన్నోడిపోయి యెట్టులేని నన్నుఁ బట్టి వానివశముఁ జేయ నింత వాటక మాడించెను.

వీర—సర్దర్బా ! మన రస్యపుత్రవంశము నందింతటి ప్రజ్ఞావంతులుగలరా ?

సర్ద—అర్యా ! మామానసింహుఁడు చాలఁడా ?

వీర—ఔరా ! కాలమహత్మ్యము! నుందరీ ! మానసింహుఁ డిప్పుడెందున్నవాఁడు?

సర్ద—నిముసముక్కింద నిచటనే యున్నవాఁడు.

వీర—ఇచ్చటి కేలవచ్చెను?

సర్ద—నన్ను వెదకుచు వచ్చెను.

వీర—నీయన్నయంత కాఠిన్యుఁడా ? అంతదుర్మార్గుఁడా? అంతవలుగాకియా ?

సర్ద—ఆర్యా ! నా కేమియుఁ దెలియదుగాని వానిని గూర్చి నేనెఱింగినది. ఒకనాటి యర్ధరాత్రమునఁ దురుష్కులువచ్చు యేర్పాట్లు చేసి యొక త్రాటి సహాయమున వారినందరి నంతఃపురంబునఁ బ్రవేశ పెట్టి మమ్ములఁ బట్టుకొన యత్నింప మావదినగారగు రూపావతి తన పెనిమిటిని నెట్టులైన మంచిమార్గమునకుఁ ద్రిప్పవలయుననియెంత యో యత్నించెనుగాని మామె యత్నములన్నియు నిరర్థకములగుట చేతను, నాసంరక్షణమేయాచిడకు ప్రధానోద్దేశముగానుంచుకొనుట చేతను, నాసమయమునకుఁ దానే ద్వారమువద్దఁ బహారాయించుచుం దుటచేతను, తన ధర్మమును సంరక్షించుకొనుటకై పెనిమిటిని జంపఁ దనయంతరాత్మ సమ్మతింపనందున నామెయే యాత్మహత్యకుఁ బాల డియెను. ఆకాలమందుఁ దానుండియు నిర్దయుఁడైయావంక వీక్షింపక తిన్నఁగా లోనికిఁ బ్రవేశించి నన్నుఁ బట్టుకొని బంధించి తెచ్చుచు నాశవమును గాలితో తన్ను. కన్న తలిదండ్రులఁజెఱయందునిచె. వాని హృదయమిట్టిదని నేనింతకన్న నేమి చెప్పఁగలను! దేవా !

వీర—ఆహా! ఆవీరమూలముఖారవిందమును వీక్షింను భాగ్య మునాకు లేకపోయినదిగదా, ఓసతీమతల్లీ! రూపావతీ !

గీ. అట్టిసమయాననేన యు ♦ న్నట్టులైన

ద్వచ్చరణమందుఁ గాటు ర ♦ క్తమును మొగము

నందుఁ దాలించి ధన్యుడ ♦ నగుదుగాదె

తల్లీ! నిర్భాగ్యునకు నద్ది ♦ దక్కవలదె.

ఇంతయేలనమ్మా ! నీయడుగులకు మడుగులొత్తుచు, నీపెనిమిటియే గానిమ్ము. వానిని నృప్తించిన బ్రహ్మనేగానిమ్ము. శిరచ్ఛేదనమాచరించి అమ్మా ! నీకనులయెదుట నాశరీరమునకు రక్తాభిషేకముఁ గావించుకొనకుందునా? నీ కాజన్మదానుఁడనై నీచరణసేవఁ జేయుచుఁ గాలముఁ

గడుపుకొననా? నీకీచావును దప్పింపకుందునా? సర్దర్బా! ఆయర్థగా
త్రమం దంతఃపురమునఁ జొరఁబడిన తురుష్కులేమైరి?

సర్ద—వారందఱును యిరువురిచేతను నిహతులైరి.

వీర—సెహబాన్. కాంతామణి! స్థితినంతయు సవిస్తరముగా
వింటినిగదా? నిన్నుఁ దురుష్కుల బాటఁబడకుండరక్షించుటయు, నీజ
ననీ జనకులఁ జెఱనుండి విఘ్నములఁ గావించుటయు మాయన్నను. (అని
చెప్పనుండ)

సర్ద—ఆపాపము మనకేల?

వీర—అబ్బా! నుందరీ! అన్నగారిపై నంతదయ?

గీ. ద్యూతమున సిగ్గులేకుండ ♦ నోడిపోయి
చెల్లెలను ప్రేమలేకుండ ♦ చెఱకుఁజేర్చి
కఱకుతుఱకకు నిన్నంటఁ ♦ గట్టఁదలఁచి
యింతలోనరించువానిపై ♦ నంతప్రేమ.

గీ. ఆగతినిజూడగాదయి ♦ త్రాగుబోతుఁ
అగుచు రసపుత్రవంశము ♦ నందుఁబెద్ద
మచ్చఁ బెట్టినయట్టి దు ♦ ర్మార్గునిపయి
నేటికో నుందరీ! నీకు ♦ యింతప్రేమ.

గీ. కన్నతలిదండ్రులనెడి ల ♦ త్యంబులేక
గాఱలోఁబెట్టి యవ్విధి ♦ గాసిలంగ
జేసిమేచ్చుల పంచను ♦ జెలఁగుచున్న
హీనువై! నీకు యేటికో ♦ యింతప్రేమ.

గీ. సకలసద్గుణవతి మన ♦ జాతికెల్ల
మకుటమని జెప్పుకొననగు ♦ మామ్యరాలి
నాగతిని గాలితోఁ దన్ని ♦ నట్టిఖలుని
నేటికో! చూచెదవు కాంత ♦ యింతప్రేమ.

గీ. పౌరుషము ఖ్యాతిబూదిని ♦ గలిపి రాజ
పుత్రవంశపు ధర్మములే ♦ మూలద్రోసి
యేహ్యగతిఁ జెందుచున్ జరి ♦ యించువాని
నేటికో! చూచెదవుకాంత ♦ యింతప్రేమ.

సర్ద—ఆర్యా! వానిపైఁ బ్రేమముంచుకొనిగాదు నేనట్లులని
నడి. వీరసింహులను సార్థకనామధారులగు మీరు మాకండయైయుండ
వానిదుర్మార్గకృత్యములు మమ్ముల నేమిచేయఁగలవు? వానిజోలిమన
కేలయని యట్లుంటిని. దేవా! ఆతఁడింతకుమునుపే యీబాకునకు గురి
యైయుండవలసినదిగాని తనకుఁదానే వెనుక మగిడిపోవుటచే యింకను
బ్రదికినాఁడు.

వీర—నుందరీ! నీమాటనేల గాదనవలయు, నీవీత్రోవనే రాణి
పురముఁజేరుము. నేను నీయశ్వమును నీకొసంగెదను. నేనును నీవెను.
వెంటనే వచ్చి నీ తలిదండ్రుల విముక్తులఁ గావించును.

సర్ద—తాము కాలినడకను వచ్చుటయును నేనశ్వమునెక్కిపో
వుట యునామహాత్మా! అటులవలదు. ఆశ్రిమంబున నాయశ్వ మేగలదు.
దానిపై నధిష్ఠించివచ్చెదను.

వీర—అట్లయినచో సార్వభౌమున కిడియంతయు విన్నవించి
నేనశ్వము నెక్కివచ్చెదను, నీవీయశ్వముపై వెడలుము. చేతిలో
బాకు కడుభద్రముగా నుంచుకొనుమునుమా?

సర్ద—చిత్తము, (అని గుర్రము నెక్కిఁబోవుచుండ)

వీర—మదవతీ! వీరసింహునినీ.....

సర్ద—దేవా! నేను కృతఘ్నురాలను గాఁజాలను. (అని తల
వంచుకొని నెమ్మదిగా ననుచున్నది)

వీర—ఏమో! నీదయ,

(ఒకరినొకరు చూచుకొనుచు నిష్క్రమించుచున్నారు)

—చతుర్థరంగము—

(ఒకయెడారిలో మానసింహుడు ప్రవేశము.)

దైవ మననుకూలుఁడైనపుడు సర్వమును దానిననుసరించియే జరుగుచుండును. ఓలశ్వరాజమా! ఎంతవఱి జేసిపోయితివి, తగినబుద్ధి జెప్పితివే. కన్నవారలఁ గాఁజెట్టినందులకు, కుమారుని నిర్దాక్షిణ్యుఁడ నై శిక్షించినందులకు, అలిశవముచుగాలికోఁ దన్నినందులకు, చల్లెలినిక అకు తురకకంటఁగట్ట నింతనాటక మాడించినందులకు, త్రాగుబోతు నైనందులకు, జారుడైనందులకు, జూదరినైనందులకుగోహంతకులగు మ్లేచ్ఛులతోఁగూడి విహరించినందులకు, వంశమునకుఁ గళంకముగూర్చి నందులకు, గర్వపోతునైనందులకు, నంతఃపురదోహినైనందులకు, దగి నశాస్తిఁగావించితివి. ఛీ! ఛీ! మానసింహా! మొన్న నిన్నాతురకగొట్టుచు సర్దర్బా పలాయనమునకు నీవేగారకుఁడవని యనరాని దుర్బావలనాడి మఱలఁబోయి పట్టితెమ్మని గెంటినప్పుడైనను సిగ్గుఁదెచ్చుకొని నీవరాక్రమమునుజూపి యాదురంతకుని నంతకాలయమునకుఁ జేర్చి చెఱున్నతల్లిదండ్రులను నీకుమారుని విముక్తులఁగావించి నీయవరాధములనన్నిటిని తుమింపుమని వేడుకొసినచో నీకీయవస్థరాకుం డెడిదిగదా, అట్లేలఁజేయుదువు? తలఁదీయుమని తండ్రిగారియాజ్ఞయైన పుడు దొంగయేడ్పులనేడ్చిన దానిఫలము, హితముల నెన్నిటినో దెలిపిన యర్థాంగలక్ష్మిని దిరస్కరించిన దానిఫలము కన్నకుమారుని అంతుల లీల నాడుకొనుచుఁ జెరఁజేర్చినఫలము, నిన్న సర్దర్బాకనుపింప నామెను మఱలఁ జంధింపఁజూపిన ఛార్జ్యఫలము, నీవీవిధంబునఁ బొందుమని యావిరించి నీమొగముపై మూడుపంక్తులవ్రాయ నీవేమిచేయుదువు? అయ్యో! నేనీబాధనుండి యింక విముక్తుఁడనుకాఁగలనా, కాఁజాల, కాఁజాల, కానక్కఱయేలేదు. ఇంతటితో బుద్ధిదెచ్చుకొనినను నాకీ

గాయములుపోయినను నన్నునమ్మి యాదరించువారెవరు? ఇంతజేసిన వాడనేమని నాతలిదండ్రులజూతును? తెగించి చూతమనినను వీలు గాన్పించదే! సర్దరాబ్బను కట్టితీసికొని పోవకున్న రహిమత్తానుఁ డూరుకొనునా, ఛీ! ఛీ! చివటకుఁ డురుమ్మనిహస్తంబునఁ బ్రాణములవదలనా, దయామయా! కరాత్పరా! నాకింక నాయువుపోయకుము. అబ్బా ఈగాయముల బాధ భరింపలేకుంటినే! ఏమిచేయుదును. ఈవిజనప్రదేశమున నాకుదిక్కెవరు? చివట కేకాకినై చావవలసివచ్చినదే. ఇది యునుకమేలే. మానసింహుని విపరీతపు బ్రతుకీలోకమున కొకగుణ పాతమగుఁగాక. ఏమానవుఁడును నావలెఁ బ్రవర్తించి దుర్మరణ మందకుండెదరుగాక. ఇదియంతయు నమానుషకృత్యముల ఫలితము. స్వయముగాఁ జేతులారఁ గొనితెచ్చుకొనినతద్దినము. అమ్మా! సర్దరాబ్బ! బాకు నూరకఁజూపించితివిగాని నీచేతితో నీవక్షస్థలమునఁబొడిచియున్న నెంతబాగుండెడిది, యాపావతీ! నేనునీ పెనిమిటినని తుమించి వృథాగన్త్రీపాణములఁదీసికొంటివిగాని యాపరమనిర్భాగ్యదామోదరునిపైని నీకంతప్రేముడి యేలగల్గినదో తెలియకున్నది. నిన్ను మాకులదేవతగఁజేసి వంశమావారెల్లరు నేవించుచుందురుగాక, ఈమానసింహుని దుర్మరణంబుతో నీయాత్మకు శాంతిగలుగుఁగాక, ఓతల్లిదండ్రులారా! ఓనాకుమారా! మీయవస్థలెట్లున్నవో తెలిసికొనఁజాలనుగదా, అమ్మా! చంద్రావతీ దేవీ! నీకుమారుఁడేపుట్ట లేదనుకొనుము. ఓరహిమత్తానుఁడా, నీకప్పుముల వనూలుచేసికొని నీతోవనునీవుపోక నీకీదుర్బుద్ధియేలఁబుట్టినది? నిన్నెంతమాత్రమును నిండింపరాదు. కోరినరీతిఁ బందెమిడి వంశమున కంతకును మూరకుఁడనైననన్ను నేనేనిండించుకొనవలయును. ఓరీ! పాపాత్ముడా! విశ్వనాథుడా! నీవు నాపాలిట నెక్కడనుండిదా పురించితివి? నన్నామధుసేవకేలఁ బాత్రునిఁగావించితివి. ఓ మధ్యరసమా ! నీలోని మహత్మ్య మిదియా, అందుకొఱకే మహా

మహాలగు కవులందఱావిధంబుగ నిన్ను మాపించియున్నారు. నీవు
భావమిట్లుండుట చేతనే: వావివరుసలువమ్మయి, దానధర్మంబులు
శూన్యమై, దయాదాక్షిణ్యములు పూజ్యమై, మతాచారములు మాయ
మై, సత్యశౌచములు నాశనమై, దేశమధోగతిలోఁ బడిపోయినది మా
ప్రార్థనవశమునఁగాదే నీవు భారతీయులకందఱకును గులదేవతవైతివి?
ఇనుపగజైలతల్లిని మావశముఁ జేసితివి. వరమతాచారముల మానెత్తి
పైఁబెట్టితివి! తారా! నిన్నీయవస్థయందేమని స్మరించుకొనను? మానా
భిమానముల మంటఁగల్పుకొని వదిమందిలోఁ దైతక్కలాడుచుఁగాని
డబ్బుకేనియుఁ గక్కుర్తివడెడులంజలు మీరు. మాపాలఁబడి మమ్ము
లమోహవార్ధిలోఁముంచి యాగతిఁ జెలరేగుటచేతనే మాకీగతులుప్ర
ప్తమై చరిత్రాత్మక పురుషులమయ్య సాంఘిక దురాచారబహిష్కార
ప్రబోధికనాటకరాజంబులందుఁ గథానాయకుల మగుచున్నారము.
ఓవేశ్యకులాంగనా! నీవింక నేని యీవృత్తివిసర్జించి మీవారినందఱను
వివాహితులుగఁగావించఁ బ్రచారకురాలవయ్యెదవుగాక! ఈగాయముల
తో నేనింక మరణించుటయేకర్తవ్యమా! (లేవఁబోయివడి) ఆహా! యె
తటిదురవస్థకుఁ బాల్పడితిని? లేచుటకుఁగూడఁ గాళ్ళుస్వాధీనములపై
నవే. అశ్వరాజమా! మానసింహునినాటకము నీపేరు మీదుగానం
తరింపవలసియున్నది కాఁబోలు, పుణ్యముగట్టుకొంటివి. నిన్నేభగవం
తుఁడు యమరూపినిగావించి నాకొఱకుఁబంపఁగాఁబోలు. నేనునీకేవిధ
ముగ నాకృతజ్ఞతనుదెల్పుకొనవలసియున్నదోగ్రహింపనసమర్థుడనైతి.
నాగతి యిట్లయ్యెనని యాపార్తగూడ నీవేనా వారికందఱకును
లియఁజేసి యాపుణ్యమునుగూడగట్టికొమ్ము. నీకివే నావందనశతంబులు.
ఓజీవములారా! మీకీమానసింహునిపై నింతయభిమానమేల? వానిని
విడువకున్నారేల? మీదారిమీరు చూచుకొనుఁడు, మానసింహా!
నీవు బ్రతికిమాత్రము చేయఁదగినదేమున్నది? పూర్వార్జితంబయిన

రాజ్యము నభివృద్ధి జేతువా ? పెద్దలకారవకీర్తులకు వన్నె జెట్టుదువా ?
 ధర్మసంస్థాపనముఁ గావించెదవా ? అగర్భశాత్రువులగు తురుష్కుల
 నామరూపంబులు లేకుండఁ జేయుదువా ? సత్య దేవతకు స్థిరనివాస మేర్ప
 రచెదవా ? ఆయాశలన్నియు నీరూపముగాఁ దీరియేపోయెను. అట్టికోరి
 కెలు మాత్రమువలదు. ఈ కార్యములు నీవలన నెరవేరవు. అబ్బా !
 ఈ బాధ సహింప దుర్భరముగా నున్నదే. ఓ సమయవర్తీ-నీపాశమును-
 నాపై నవైచుము. ఏమనుచున్నాఁడవు ? నాకుఁ దీరికెలేదు. భటులనంపె
 దననుచుంటివా, పోనిమ్ము. వారితోడనే వచ్చెదను. వారితో మాత్ర
 ము-తోవమధ్యంబున-నన్ను-ఏవిధముగాను- బాధింపవలదని-గట్టిగాఁ
 జెప్పుము, ఆయేళ్లనుదాటించునపుడు-ఆవర్వతంబులమీద కెక్కించున
 పుడు. ఆకంటకావృతారణ్యసీమల నడిపించునపుడు-నన్ను శిక్షించకుండ
 నన్నుఁ దొందరించకుండ-నాయొనర్చిన మహాఘోరకార్యములకు నిం
 దించకుండ శాంతభావమున-నన్నాదరించునటుల వారి కుత్తర్వులఁ జేయు
 ము, ఓచిత్రగుప్తా ! నాకు మీప్రభువుశిక్షలు విధించుటందు-నీచేతనగున
 హయమును జేయుము. నాదోసములలోఁ గొన్నిటి మీద నడుగీతలను
 చుము. అన్నియు నీవేకరువుఁజెట్టిన నాకఠిన శిక్షలకునే నాగఁజాలను.
 వట్టియర్భకుఁడను. అచటి యనస్థలలోనగ భాగమిచ్చటనేయనుభ
 వించు చున్నాఁడను. ఓనాస్వజనములారా ! నేనిచట-నుండియే-నాతుది
 పందనమును దెలుపుకొనుచున్నాఁడను. (అయాసముతో) అయినది-
 నాయా-యర్దాయము సరిపోయినది. నాకాజ్ఞయైనది. హా ! మాన
 సింహా ! పొమ్ము. హా ! రజపూతవంశమకుటమా-రూ-పా-వ-తీ-హా-
 సతి-హా-య్యాశ్వరా-సె-ల-వు-(అని ప్రాణముల వదలుచున్నాడు.





మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్తిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA127B170
పుస్తకం పేరు	పరీపర్వరా
తారీఖు	30/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	89
పేజీల పైజా పేజీలు	NO
భాష పేజీలు	II, VI, VIII
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Akshaya
పేజీలు విడదీసినది	pragathi
స్కాన్ చేసినది	pragathi
పరిశ్ల చేసినది	pragathi
పేజీలు పరిచూసినది	
లైండింగు చేసినది	
స్కానింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good